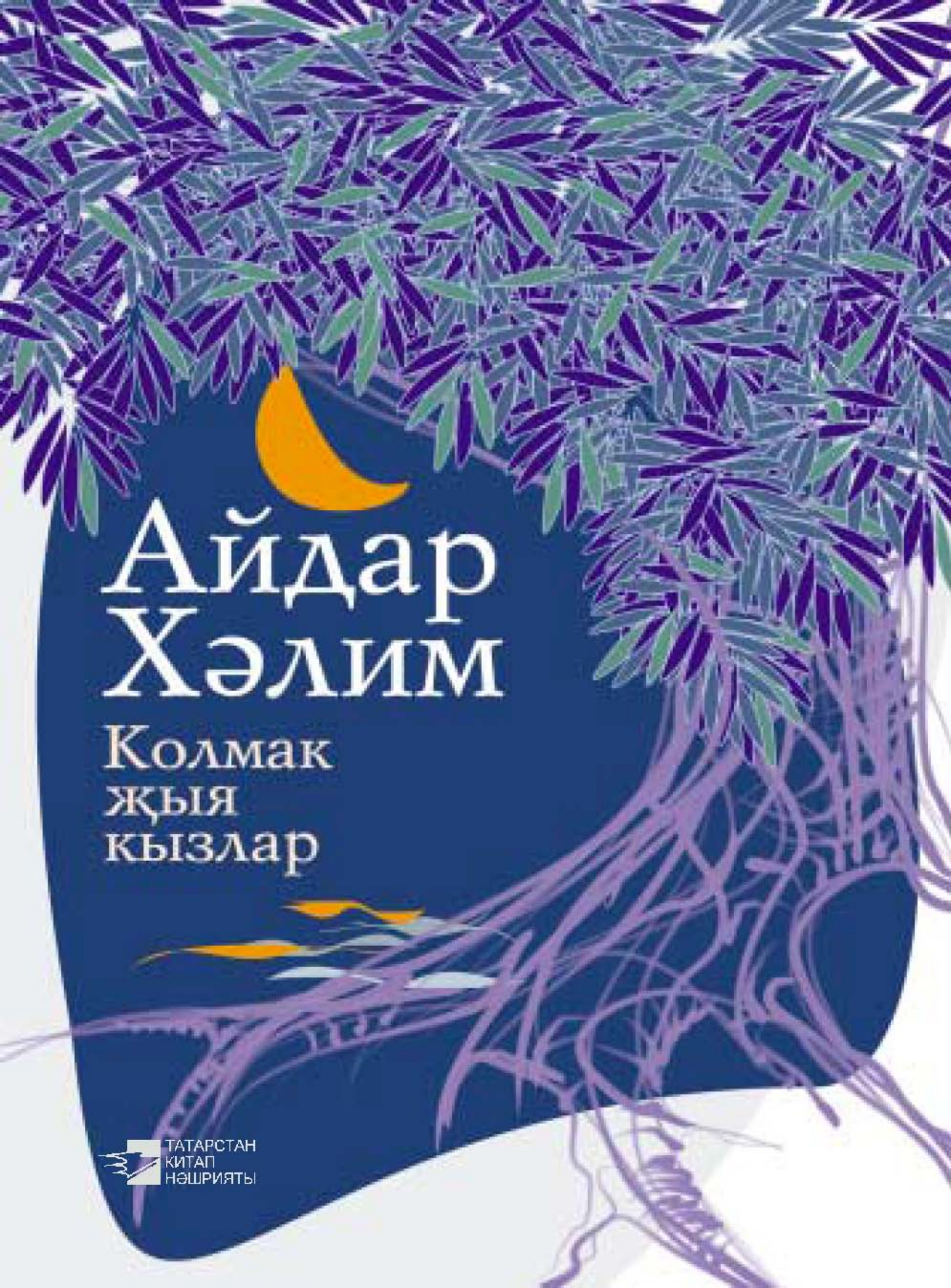

Айдар Хәлим

Колмак
жыя
кызлар

Айдар Хәлим
Колмак жыя кызлар
Шигырьләр, балладалар

КАЗАН
ТАТАРСТАН КИТАП НӘШРИЯТЫ
2008
УДК 821.512.145-1
ББК 84 (2 Рос=Тат)-5
Х87
Хәлим А.Н.

Колмак жыя кызлар: шигырьләр, балладалар / Айдар Хәлим.— Казан: Татар. кит. нәшр., 2008.— 208 б.— 2000 д. — ISBN 978-5-298-01693-3

Шагыйрьнең әлеге китабына төрле елларда ижат иткән лирик-фәлсәфи шигырьләре һәм балладалары туплап бирелде.

УДК 821.512.145-1
ББК 84 (2 Рос=Тат)-5
ISBN 978-5-298-01693-3
© Татарстан китап нәшрияты, 2008
© Хәлим А.Н., 2008

Яна-яна ижат итә

Айдар Хәлим — үзенең яшәү рәвеше, ижтимагый гамәле, ижади эшчәнлеге белән безнең хәят-яшәвебездә феномен күренеш. Моңы бүген кемнәрдер таныймы, инкяр итәмә яки махсус күрмәмеш-белмәмешкә салынамы — анысы мөһим дә түгел, әмма Вакыт галижәнаплары бу шәхеснең кабатланмас зурлыгын әкрәнләп раслап килә инде.

Әдәби даирәдә Айдар Хәлим (баштарак ул паспортындагыча Борис Хәлимов булып таныла башлады) исеме инде кырык еллап даими ишетелеп, аңга сеңеп килә. Элегрәк, 60 нчы елларда, ул, башкалардан әллә ни аерылып тормыйча, дистәләгән яшь һәм башлап язучылар исемлегендә йөрдә. Жәмәгатьчелекнең күз уңыннан югалгалап торган чаклары да булды. Әле Башкортстанда, әле Татарстанда, тагын әллә кайларда яшәп-яшәп алулары да, күрәсен, моңа сәбәп булгандыр. Ул шулай ук әдәбиятта «Фәйзуллиннар буыны» (мин чыгарган термин түгел!) дигән обойма-исемлектә дә саналып йөртелмәде. Гәрчә ул яшь һәм ижат башлангычы потенциалы белән нәкъ шушы буынның табигый талантлы бер вәкиле булса да. Хәер, мондый шартлы дифференциянең хәжәте дә шуның кадәр генә. Ахыр чиктә һәр ижатчы үзенең намусы, вакыт һәм халык алдында япа-ялгыз, бергә-бер бит! Өнә тәнкыйтьчеләргә барлар өчен жайлы булган буын-төркемнәргә кермәгән Роберт һәм Рәшит Әхмәтжановлар, прозада — Миргазиян Юныс һәм Адлер Тимергалиннар, драматургиядә Шәриф Хөсәенов, Туфан Миннуллиннар үзләре бер тылсымлы ижат дөньясы тудырмадылармыни?

Айдар Хәлим — бу дөньялыкта Яшәү казыгын нык каккан әдип. Таныйк: соңгы 10–15 ел эчендә ул халыкара масштабтагы фигурага әйләнде. Аны һәр даирәдә шактый ук яхшы беләләр: гади укучылар да, сәясәттәге эшмәкәрләр дә, хакимият-күзәтү вәкилләре дә, чит ил даирәләре дә... Хикмәт нидә? Шагыйрьлеген, язучылыгын таныган хәлдә, миңа калса, ул иң әүвәл бүгенге көннең иң актив милләтпәрвәр публицисты. Ул ике башына да ут капкан шәм шикелле. Өстәвенә уртасын үзәк үк бик теләп яндыра шикелле. Күрәсен, генетик коды шундый. Ул гүя МЧСның бер җаваплы идарә пультагында. Кайда хәвеф, кайда бәрелеш, кайда яра — Айдарның каләме шунда. Соңгы ун елда чыккан китапларын искә төшерик: «Книга печали, или Записки аборигена», «Гомеремнең ун көне», «Этот непобедимый чеченец», «Минем Түгәрәк Имәнем»... Кайберләре, үзәккәдә мөмкинлек табылмагач, чит илләрдә басылган, суд-мәхкәмә чикләрен үткән... Аннан да кыюрак, зирәгрәк, гайрәтләрәкләр бар икән — әйдә, андый әсәрләргә үзләре язып күрсәтсеннәр! Бу китапларның берсе генә дөнья күргән очракта да, тарихта урын дәгъва итәргә мөмкиндер ул.

Кайчак уйлап куясың: ничек шулай төрле яклап универсаль югары кимәлдәге профессиональ ижат итеп була икән? Көндәлегемә беркөн болай дип язып куйганмын:

Үзең генә язмыйсыңдыр! —
женнәрең булышадыр.
Публицист, прозаик,
драматург,
шуңа өстәп шәп шагыйрь!

Айдар Хәлим ике телдә — рус һәм татар телләрендә (теләгәндә, саф башкортча да!) иркенләп ижат итә ала. Сирәк хәл. Аңлаганнар өчен ул зур шагыйрь («Милли шигырьләр» китабын гына укып карагыз!). Шагыйрь булам дип башлаган иде ижатын — максатына иреште. Өстәвенә балалар өчен дә менә дигән шигырьләр яза. Бусы — талантның зурлыгын белдерүче бер сыйфат. Театр дөньясы өчен пьесалары да яхшы мәгълүм... Әмма, минемчә, соңгы еллардагы төп ижади хезмәте ул — проза әсәрләре. Кайберләре аерым китап булып чыкты, кайберләре әле әзерләнә генә дип беләм. Шулай да төп проза әсәрләре — «Өч аяклы ат», «Татар вакыты», «Казыктагы итальян» — «Казан утлары»нда үз вакытында

басылып чыктылар. Кемгә ничектер, бүгенге татар прозасының яңа казанышы, яңа биеклегә дип бәялим мин бу эсәрләрне. Теләгәндә, теләсә нинди дәрәжәдәге премия, бүләкләргә ласклы эсәрләр.

Айдар Хәлим — һәр зур талантка хас булганча, гаять катлаулы һәм каршылыклы шәхес. Дөрес, аны тирән беләм дип әйтә алмыйм, нык аралашып бер мохиттә яшәлмәде, холкын һәм гамәлен күзәтүләрем буенча шулай дип уйлыйм. Ярсулы, ашкынулы, кайнар эдип. Жанындагын, күңелендөгән әйтеп калырга өлгерә алмамдыр дип бәргәләнә-кабалана да бугай ул. Кайчак уй-фикерләре, хис-тойгылары кирәк дәрәжәдә «утырып» та өлгерми, алар инде ялкын йә хәнжәр булып кемнәрнедер яндырып, яралап та өлгерә. Кайчак берәр затны өскә чөйгәндә, бүтән берничәне билгә кадәр батырып та куйгалый... Нишлисез, талант табигате хәлләре... Иман һәм талант хақына кайбер чиктән чиккә ташлануларны кичерергә дә туры килә. Әйе, ашыга Айдар. Ашыгырсың да шул: төрле төбәк-кыйтгаларда сүнөп бара торган татар учакларына тын-сулыш өрергә өлгерергә кирәк! Бүгөн үк, хәзер үк! Иртәгә инде соң булуы бар... Ул гел юлда кебек миңа. Әле Урта Азиядә, әле Кавказда, әле Урал якларында, Оренбург далаларында... Сүз уңаеннан Айдар Хәлимнең биш ел бие татар халкының Милли Мәжлес рәисе булуын да искә алып үтик. Дөресен әйтим, аның бу хезмәтенә, эшнәң асылын һәм нәтижеләлеген тиешенчә белмәү сәбәплә, бәя бирә алмыйм. Милләт мәнфәгате өчен саулыгын, рух жегәрен кызганмый янып йөрүен генә беләм. Күрәсез, дөньялыкта һәммәсен дә колачлап бетереп булмый торгандыр. Бәлки, Милли Мәжлес башлыгы өчен Садри Максудига хас сыйфатларга ия булырга кирәктер, халкыңның да XX гасыр башындагы кебек ишле һәм бердәм булуы шарттыр...

Соңгы елларда Айдар Хәлим үз ижатында тагын да ныграк үжәтлек (сокланып әйтүем!) күрсәтеп, яңа үрләр яулады. Жәмәгәтчелек тә моны таныды, бәяләде. Алга таба бәяләү векторы тагын да югарырак күтәреләсенә шигем юк. Бу очракта мин аның «Казан утлары»нда чыккан «Сез беләмсез кая барганны?» исемле күләмле, ярсулы тәнкыйди-публицистик мәкаләсен һәм күшпланлы «Хунвейбин» дигән романын һ.б. шундый эсәрләрән күздә тотып әйтәм.

Айдар Хәлим — үз дәрәжәсен бик яхшы белеп ижәт итә торган эдип. «Үзем турында үзем» дигән язмасында мондый юллар бар: «Мин үзем турында татарның киләчәге булган һәм, ничшиксез, Тукай йолдызлыгыннан булган зур шагыйрьмен дип уйлыйм... Мин исән чагында «тарихта үземне булдыру» түгел, анда милләтне булдыру өчен көрәштем һәм чамасыз кан һәм көч түктәм. Милләт булсын! Бу — иң мөһиме. Милләт булса, без дә булырбыз, Аллаһы боерса. Милләт булмый икән, без була алмыйбыз. Без ул чакта беркемгә кирәкмибез». Килешәм, каләмдәш дустым. Тик шунысын да өстәп әйтим: без бик кирәк әле бу дөньяда! Синең олут ижатың кирәк! Исән-сау гына бул!

Равил Фәйзуллин

Кереш сүз

Сүзләрем минем
Челтер-челтер аккан
Шарлама чуерташлары булып
Ялтырасын иде.
Сүзләрем минем
Корычларда чыңлап
Яңгырасын иде.
Сүзләрем минем
Илем ындырларындагы
Көшәлләргә аккан бодай булып
Шылтырасын иде.
Сүзләрем минем,
Курай моңы булып,
Халкым күңелен мәңгә
Иркәләсен иде.
Сүзләрем минем,
Өязе-елга камышлары кебек,
Жилләр кочагында
Дулкынлансын иде.
Шигырьләрем минем —
Йөрәк тамырларыннан сызылып чыккан
Сабыйларым минем —
Комлыкларга очыгыз,
Иреннәрен чылатырга су тапмаган юлчы
Жырларымның зәңгәр чыгын эчсен.
Баррикадаларга очыгыз.
Азатлык көрәшчеләренә ак яулык болгап
Дингезләр кичегез.
Алга, яктылыкка!
Сүзләрем минем,
Курыкмагыз!
Өгәр мин көрәшче икән,

Туган жиремә

Тальян моңына төрөнөп йоклаган алка таулар,
Болыннарда ажагандай уйнаклап йөргән тайлар,
Кызлар яшәдәй саф чишмә, баланлык-эрәмәләр,
Кәүсәсенә, умарта күк, бал жыйган карамалар,
Туклыкка ниятләп пешкән балавыз арышларым,
Шатлыкларым орлыгыннан гөл ярган сагышларым!
Өй, изге йолдызлар иле! Син минем туган ягым,
Хуш исле юкә бишәктә тибрәнәп үскән чагым...
Һәр ташың, жирем, тарихтан житкерә сихри аваз,
Тыңла да ятып шул ташны, либретто, опера яз!
Һәр тарафың — чәчкәлек, һәр төшөң бөтен, камил;
Һәр кешәң миңа туган: булсын Камил, булсын Шамил.
Утларын-суларын кичеп яшәсәң халкың белән,
Ул исем баета хисне сүрелмәс ялкын белән.
Жил какса да, моңын түгә чәлләдә көйгән курай,
Яшьтән кайгылар күп күргән кеше дә шулай бугай.
Тальян тавышыннан уянып, бишәктән төштем дә мин,
Төймә кадәр зиһенемә сыйдырып жирнең ямен,
Өметен көлгә яшереп, тын алган далаларга,
Итәк тулы бала белән тол калган аналарга,
Ирләр тавышын юксынып жәйрәгән басуларга,
Ятим яшьлекне ләгънәтләп кайнаган ярсуларга,
Их, жырладым «Таштугай»ны, тургайлар куансын дип,
Жырладым тауларга басып, үзәннәр юансын дип...
Яшәвемнең кыйбласыннан кан табын юдың, дөнья!
Мең тапкыр «үлдем» дигәндә, илһамың бирдең, дөнья!
Жир миңа — хезмәт һәм хөрмәт, жир миңа — рухи азык!
Ил шунда — кайда бабайлар йөрәксеп каккан казык!

1967

Туганнар каберлегендә

Май кояшы житен көлтә булып
Тишәп керде яфрак түшәмен —
Туганнарым яткан каберлеккә
Пилоткамны салып үтәмен.

Карт парк бу.
Салкынлыгын таңның
Куенында саклый имәннәр.
Нурдан уяна да
Күбәләкләр
Очып чыга юеш үләннән...

Тыныч йокы сезгә, көрәшчеләр!
Кояш нурын сезгә мул сибә.
Күккә баккан гөлләр керфегендә
Акрын гына зәңгәр чык кибә...

Гүя гаскәр монда туктап калган...
Кояш тәгәри рәтләр алдыннан.
Жир кара да,
Ник соң гөлләр алсу —
Шытканнармы солдат каныннан?!

Татра тавы итәгендә дә бит
Бер кабер бар — атам күмелгән.

Шунда солдат — минем чех туганым
Сакта тора сыман күңелдә...

...Мин өч көнлек.
Ә аңа — фронтка.
Январь карын ярган чаналар...
Елаганмын,
Әйтерсең шунда ук
Югалтуга барган чамалар...
Ә давылга нәрсә, тилергән дә
Жил капканы безнең жимергән,
Әмма ил капкасын саклаганда,
Атам түгел, дошман жиңелгән!

Солдат йоклый...
Күзне кургаш сыман яшь йота.
Юк, яшь түгел!
Бу — өченче буын
Кабрегездә сезнең ант итә.

...Йокыгыз тыныч булыр, көрәшчеләр! —
Быргы чакыра. Ары китәбез.
Еламыйбыз.
Сезнең гомер — бездә,
Еламыйча антлар итәбез.

1962

Литва, Кибартай

Жылы икмәк-жирем

1

Солдат итегендә таптап киләм
Балавыздай арыш камылын.
Менә хәзер
Таулар шәлен ташлап,
Йөгереп чыгар авылым...

2

Бездә таулар кичен,
Кызлар кебек,
Түгәрәккә бага жырларын.
Бездә таңнар,
Кызыл быргы уйнап,
Чәчкәләргә урый Дим ярын...

3

Үскән бишек... Ачып чыккан ишек...
Алка таулар... Монда халкым бар!
Жылы икмәк-жирем күкрәгенә
Кайтып капланырлык бәхетем бар!

4

...Солдат итегендә таптап киләм
Балавыздай арыш камылын...
Менә-менә
Таулар шәлен ташлап,
Йөгереп каршы чыгар авылым...

Кояш көнчыгыштан китек чыкмас...

Сыек томан, зәңгәр ситсы булып,
Иңен салган инеш үренә.
Чәчәк аткан шомырт ак халатлы
Савымчы кыз кебек күренә...

Чәчәк керфегендә — салкын чыклар.
Таңда изрәп йоклый табигать.
Хәерле көн, дуслар!
Алдыгызда —
Сезне сагынып килгән бер солдат!

Сихри тынлык.
Без яраткан тынлык.
Әй бай да бит нурга бу һава!
Иркә тынлык.
Нинди гүзәл тынлык!
Сары томан булып бал ява!..

Күпме язлар,
Кояш нурын сагынып,
Таңда күзләрегез ачканда,
Аһ, юк, болыннарда
Шартлау ташкын булып ташканда,
Еллар сезне кырыс хөкем итте...

Яз чәчәксез икән — жир елый!
Дары исе дөнья агулый.
Чәчәкләргә иртән бал ява.
Кайда дары — шунда кан ага.
Гөрлә, инеш, гөрлә!
Жырлап яшә!
Нинди зур булмасын бомбалар —
Көнчыгыштан кояш китек чыкмас,
Кайта-китә торыр торналар...

...Тау артыннан кояш күзен кыса.
Хуш ис аңкып торган букетны
Походларда
Кырык миһнәт күргән
Котелокка кертеп утырттым...

1962

Тальян моңы

Бусагамнан бөтен нәсел-ыруым
Озатканда мине солдатка,
Өйтте анам:
— Жырыңны югалтсаң,
Кайтасың юк, балам, бу якка!
Яшьнәде кодрәтле яшен,
айкап күз алмасын.
— Тальяным бир, бир тальяным, анам,
Ялгызы калмасын!

Яулык чите белән яшен сөртеп,
Сүзсез калдың басып ак ташка.
Мин утыргач, ярып кешнәде дә

Киң юлларга чыкты ак кашка.
Тальяным моңыннан
сискәнде кыялар!
Бала чактан мине
аңлый алар!..

Яшәп килгән гади хакыйкәт бар:
Күкрәп жиргә килгән ир бала
Тугрылыгы яуда гына түгел,
Тып-тын тауларда да сынала.
Уйнады ла, ай, өзелде тальяным,
Артта калды анам, илем, ярым...

Солдат юлы йөгәрек сукмак түгел.
Хисләр анда түгәрәк төс ала.
Хезмәт бөек:
Ул таш йөрәккә дә
Жир тойгысы дигән жим сала.
Сизенә тальяным —
нәрсәдер бар!
Зәңгәр жил, анама
жыр алып бар!
...Кайгы мине танкодромда тапты.
Кара болыт килеп люкны япты:
— Үл-де... үл-де-еү...
Синең анаң үл-де-еү...
Белмим, шуннан әллә нәрсә булды...

Эскарплар*, таулар, полигоннар,
Блиндажлар, буш гильзалар һәм чишмәләр
Күзләремдә куышып әйләнделәр...
—Ялган, һич ышанма, — диде дуслар.
—Ышан, — диеп пышылдады таулар...

Соң инде, соң, бәгърем, ялың чайкап,
Тоякларың бәрмә как ташка.
Тулпарымның тавышларың ишетәм:
Туган якта үкси ак кашка!..
Ана үлсә, илгә кайгы ята,
Бер кайгыга мең шатлыгың бата.

Хәсрәтләрдән ут кабызды жырым.
Ярлар үлми, чишмә туңмаса.
Тик шулай да, дуслар, кайчак мине
Тальян күтәрә алмас моң баса...
Жыр югалтсам, жирдә ни кала?
Син йөрәгем төерә, Ил-Ана...

1966

Кил бире, күз алмам!

Тауларда таң туса,
Тауларга ашкынам.
Тауларым — атлы яуларым,
Күбекле ташкыннар...

Тауларда бер кыз бар.
Кил бире, күз алмам!
Кайгыга түзсәм дә,
Сагынуга түзалмам...

Күрәсен, онытты,
Сәлам юк — хат язмый.
Тауларда — болытлар,

Язгы яңгыр

Кешнәде, ләйсәнне чакырып,
Жәйләүдә айгыр.
Тирәк очларыннан шаулап
Узды язгы яңгыр...

Саумы,
Илнең аяз язы!
Уйланыр көннәр...
Гөрелдәп килгән бу язда
Яңа жылкәннәр...

Кояш гашыйк тирәгенә
Алкалар тага.
Ә тирәк, йөгәрә-йөгәрә,
Кыңгырау кага!

Чың-чың иткән чыңтавышка,
Килче, күр әле! —
Күбекләнеп күтәрелә
Бәбкә үләне...

Карагыз, сибәм, әй сибәм
Алтын тәңкәләр.
Тәңкәләр түгел, хәтфәдә
Сары бәбкәләр...

Тирәк очларыннан шаулап
Узды язгы яңгыр.
Жир бөөк туйга ашкынган
Ир-егет хәзер...

1966

Иркәлә, бәгърем...

Ай сусап елгага төшкән,
Нурлар кайтара...
Алтын буразна су өстен
Урталай яра.
Яр буенда — егет һәм кыз.
Шомырт исләре...
Шигырь итеп укый егет
Сөю хисләрен.
Кызның дымлы керфеккәе
Керфеккә тиде.
Гүя ул серле талпынып
Ялвара иде:
«Сөенеп сөеләсе вакытым —
Иркәлә, бәгърем...
Сирәкләп кенә булса да
Үпсәнә, бәгърем...»

1964

Әманәт

Акчарлаклар, тере дулкыннарга
Тавышларын сибеп, каядыр
Югалганнар;
Кабилә-кабилә дулкын
Күкрәгемне юа шаярып,
Миннән кире китә яшәреп:
Тыңла, егет,
Тыңла,
Акчарлаклар
Тапшырырга кушты
Әманәт.
Гөлең корыр,
Әгәр яшьлегеннен
Хыялына итсәң хыянәт.

Бар дулкыннар китте, берсе калды,
Сабый кебек керсез рәвештә
Ашыгып сөйли нидер колагыма,
Дөнья дигән авыр ярышта
Көрәшергә куша һәр эштә:
Күңелсезгә күлмәк
Кидермиләр,
Кидермиләр,
Өстендәге агын
Ундырма,
Ундырма.
Күзләрендә халкың ижәт иткән
Утларыңны сакла,
Сүндермә,
Сүндермә,
Сүндермә!

1968

Колмак жыя кызлар

Өзәкәй буйларында туган як гүзәлләре
Бергәләп колмак жыялар, гөр килә үзәннәре.

Кызларымның буй-сыныннан көнләшә тал — нечкә бил.
Нечкә бил талларга кунып, хискә баткан йомшак жил.

Күзләрендә мэхәббәтнең чакма ташы чаткысы.
Кемнәргә бәхет китерер бу күзләрнең яктысы?

Ургылып аккан толымнар, сез таулар чишмәсеме?
Мин таулар сафлыгын мактыйм, кызларым, ишетәсезме?

Аяк асты абага, абага чыгын кага.
Абагаларга сарылып, талгын гына жыр ага.
Өзәкәй — омтылып ла аккан су,
Вай-вай-вай,
Синнән башка күңелем ямансу...

Туктамый жыегыз колмак, туктама, жыр, туктама!
Колмак булып итәкләргә алкалы бәхет тама...
Өзәкәй буге тал-тирәк, шул,
Күңе-е-лең якын иткә-ә-ән яр кирә-әк...

Кызлар күңеле — кыңгырау, жәелә кыңгырау чыңы.
Әй чыңдый, чыңдый кыңгырау, чөнки нәкъ чыңлар чагы.

Туйлар белән гөрләп тора кышларын туган ягым.
Авылдаш куя табынга бавырсаң, ачы балын.

Мин кайтырмын, гүзәлләрем, тауларда күлләр тонгач,
Чут-чут итеп сайрар шулчак йөрәгемдә сандугач.

И жирем, түгәрәк табын, ап-ак шәлеңне ябын,
Ябын да ап-ак шәлеңне шәмдәлләр булып кабын!
Кабынсын шәмдәлләр булып Өязе үзәннәре,
Яшәсен тауларда үскән авылым гүзәлләре!

...Өязе-елга буенда кыз-кыркын колмак жыя.
Бу гүзәл эштән кызларны, әйтегезче, кем тыя?

1966

* * *

Тарих кирәк кешесен һәрчак таба.
Бастилияләрнең гыйсъянын
Айлы күңелләрдә чайкар өчен,
Жиргә пәйда булган Бетховен.

Саф аһәңне ишетеп аһәң тынган;
Ө төн якты — китап укырлык!
Аваз салгач кылга бөөк Чукрак,
Кылда үлгән тома сукурлык.

Кулын сөртеп, шагыйрь каурый алды,
Аккош хоры каурый эчендә.
Яңа Бастилияләрне жимерәчәк
Дәрман көйри үткен очында.

1967

Гади күренеш

1

Купты дөнья, купты галәм,
Гарасатка килгәч илһам.
Йолдызларны жиргә орып,
Давылларга чумды жиһан.

Ыңгырашып һәм сулкылдап,
Ут йота жир гөр-рес-гөр-рес,
Кемнең монда хисе камил,
Кемнең монда акылы дәрәс?

Чатырдап китә дә яшен,
Төшеп тауларга сылана.
Кешеләр күк, разбой салып,
Таулар яна, таулар яна...

Яшеллекне көпә-көндөз
Каплады төн — кара сагыз.
Нишлим, күктә сүнә йолдыз,
Суларда үлә бит кондыз?

Өрнесәм дә, туктатырга
Дәртем зур, тик житми дәрман,
Яшәү белән үлем шулай
Тоташкач бер жепкә тәмам...

2

Ah!

Капылт бушанды киңлек,
Китте яңгыр, койма яңгыр,
Койды яңгыр, инде койды.
Имеп туйган сабый сыман,
Күкрәк тутырып тын алды жир...
Көлдә кояш, качты газап,
Дөнья гажәп, дөнья гажәп!

Тәнгә — сихәт, тәнгә — рәхәт,
Инде жирдә үтә тыныч.
Хәрәкәттә — бәрәкәт, дип
Ага тормыш, ага тормыш...

Давылының һәр мизгелендә
Ышанып яңару барга,
Елгалар да кайтты ярга,
Һич зарланмый ярлар тарга.

Өер-өер елкылардай,
Суга төшкән тауларымның
(Күмерләнгән ялларыннан
Кучкылланып сулар ага!)
Тезмәләре, гажәпләненп,
Кинәт тынган, әйтерсең лә
Комда күреп алтын дага...

Актарылып тамыры белән
Ярда ята яшь бер тирәк —
Яфракларына төренеп,
Жан бирүдән баш тарткан да
Леп-леп тибә яшел йөрәк...

Жиргә мәгъшук, жырга мәгъшук,
Һәлак булган купшы зирәк —
Тамырлана башта уйлар,
Туктау өчен форсат эзләп...

Мин үзем дә давыл кебек,
Кайчак бик кискен алдырам.
Тауларыма ут төртәм дә
Үзәннәрне тол калдырам...
Ә соңыннан үксү катыш
Аһң белән жырлап китәм.
Һәр сүземә, сандугачтай,
Гәүдәм белән сыеп бетәм...

3

Сау бул, тирәк, канлы йөрәк!
Сәлам биреп иминлеккә,
Гүзәл итеп яшәп калдың,
Гүзәл киттең чиксезлеккә!

Әйт син, Кеше, янып төшкән
Йолдызларга галәм тармы?
Бирче жавап, рух чишмәсе,
Кешегә хак үлем бармы?

Минем Гаклым һәр яфракта
Танып югалмас жирәбә,
Таш һәм космик гасырларның

Үлемсез берлеген таба...

Давыл булса, көчле булсын!
Давылдан соң калсын хис-ямь.
Нәрсә, яшәү булып килеп,
Үлем булып жирдән китсәм?

1967

Бу күзләрне кайда күрдем соң мин?

Күзләрендә — яшенле яңгырлар...
Яшеннәргә кагыла-кагыла,
Гомеркәең буе карашыңда
Бала тургай канат кагына...

Болыт баса,
Күкләр актарыла!
Тургай исән — керсез сафлык бар!
Шатлыгы да тулы булмас иде,
Яшәвендә олы хаклык бар!..

Өллә гасырларга җавап итеп
Тургай жанда күкрәү уята?
Каушар иде — юеш канатында
Мең шагыйрьгә житәр моң ята...

1966

Үзем турында

— Акыллы бул! — диләр миңа кайчак.
Оныталар —
Акыл шуңа кирәк, кемдә — юк;
Мин акыллы, диеп,
Милли хисләремнең
Гөлбакчасын таптар хакым юк.

Күпләр миңа, тыйнаграк бул, диләр;
Тыйнак эшлә, диләр, эшеңне.
Ә мин әйтәм:
Сезнең жебегәнлек беркайчан да
Күтәрә алмас минем исемне;

Яшермичә эшлим эшемне,
Куәтемне тоям, көчемне,
Кемгә бирим ташкан хисемне?

Минме әллә милләтләрне сөймим?
Минме әллә дуслык хәтәр, дим?!
Планетага яланаяк басып:
— Бар халыкны сөй син, татар! — дим.

Бар халыкны сөй син, татар, дим,
Дуслар белә — юкка вакланмыйм.
Чәчкә атсын бөтен дөнья, дим,
Чәчкә атсын гүзәл Ватан, дим.

Шовинистлар үтә нечкә хәзер.
Космополит, ай-яй, модада!
Халыкларны тар күпергә кертеп,
Кай халыкка карап «сюда» ди,

Кай халыкка карап «туда» ди.
«Кушыл тизрэк» диеп кодалый.

Тезелегез рэткэ, сыбызгылар!
Мунча кертэм сезне ышыкта!
Үзегез күк сасык, бозлы суда,
Себеркесе яхшы шелектән*.

Мин булмышым белән республикан,
Бар атламым белән демократ.
Мин халкыма зур ышаныч йөртәм,
Ә сөюне сатмыйм тураклап.

1966

Сезгә

Берегез утка салды, икенчегез
Йөрәгемә бозлы су сипте,
Өченчегез урман сукмагында
Чык кибүен көттө,
Кичекте...

Аһ, тәү тапкыр күрдем солыларда
Таң сарысы сыман бәсәрү!
Сагынсам да, елап саргайсам да,
Килмәс миңа кабат яшәрү!..

Сез күрәсез микән, сылуларым,
Солыларда көмеш бәс ята?
Шушы тамашаны әллә нишләп
Пар аккошлар бигрәк ярата...

Тынам, дуслар!..
Инде тальяныма
Таңның алсу нуры үрелми.
Мин — хәстәрле!
Ни дисәң дә — тормыш!
Менеп киләм текә үреңнән...

Жир вак жаннар белән тулы әле!
Ялгыз йөрәгеңне өч итеп
Яндыр син, кыз кеше!
Төн чигенсен,
Артка ятсын шәүлә, үч итеп...

Кызлар, кызлар,
Жанкайларым минем,
Телим сезгә бәхет-сәгадәт!
Сездән алда тупсагызга ятсын
Пар балдаклы тигез мәхәббәт.

1967

Баймак

Үзем сайлап бу кыяга бастым.
Уңда — Баймак, сулда — Ирәндек*.
Нинди матур, нинди ихлас киңлек,
Нинди ярсу хисле тирәнлек!

Аһ, гали зат, Ирәндеккәй сылу,
Мин бит сиңа үги ул түгел.
Туганлыктай кайнар яше белән
Ташларыңда үкси саф күңел.

Мин бу якны үлеп үз күрәм шул!

Чын тауларны танийм аръяктан.
Халкым мине таулар йөзегендә
Юмарт орлык итеп яраткан.

Ижек чемчеп йөргән чиста шагыйрь
Түгелмен мин — мескен дәрвиш тә.
Тормышка мин атылып килеп кердем
Изүләрем чишкән рәвештә.

Үз оясын гына күрсә бөркет,
Туган төяк тавы ни әйтер?
Юлда үлсәм, илгә атым кайтыр,
Тоягында көмеш чың кайтыр...

Монда килгәч, моңлы зәңгәрлеген
Куелатты күзләр тагын да,
Үз халкымның таулар белән төргән
Йөрәген күрдем Баймак ягында.
Баймак, Баймак! Күңлең — айлы тугай!
Болытларга житкән кыялар,
Әйтерсең лә, морадына житеп,
Жиргә төшеп яткан хыяллар...

Баймак, Баймак... Жиләс күлләр иле!
Аең да бит алтын көймә күк.
Йолдызларың һәрбер изге хискә
Чишелергә торган төймә күк...

1967

Тубин жыры*

(Жыр)

Ирәндеккәй-кыя, туган оя,
Оясында бөркет хәл жыя.
Уңга канат төртсә — Европа шул,
Сулга канат төртсә — Азия.
Тубин, Тубин,
Алтын каласы.
Моңланмачы, дала баласы.
Ирәндектән йөгереп суга төштем,
Сапсал-суны бүлә кирт-кирт яр.
Жырдан алып жырга салганда да,
Жырга туймас халык — башкорт бар.
Тубин, Тубин,
Алтын каласы,
Бу кадәр моң каян аласың?
Йөз ярып ла ята Ирәндек,
Ташта пешә курай кызарып.
Бәрәкәтле Түбә туфрагында
Кияү чыкмый калган кызлар юк.
Тауларда, һай, болан баласы,
Моннан мәллә кәләш аласы?

1967

Курай

Нур тулган алтын камыш ул — син, курай!
Зиндан жимергән тавыш ул — син, курай!

Дөньямың күңел кылы ул — син, курай!
Беренче ләйсән яңгыры ул — син, курай!

Имгәнми юлдан киләмен, рәхмәт, курай!
Жырларга рәхсәт бирдең, рәхмәт, курай!

Туган якта беренче дус ул — син, курай!
Яшә, яшә, изге курай — язгы тургай!

1967

Атлар көткәндә

Кабынып сүнде шәфәкъ, таралды атлар,
Коеңды актан әңгер, уянгач ай-сеңел.
Туплап бар сафлыкны һәм пакълекне хуплап
Тели кочарга жиһанны чын яраткан күңел.

Ләззәтледер бу мизгел, анда бар сихри көч,
Бар тапланмас горурылык, иркенлек, татлы тәм.
Инде онытылдым дигәндә...

Чү!
Тынлыкта йөзгән
Елкыларның керт-керт үлән өзгәнән ишетәм...

1967

Иртән талга көмеш урала...

Уйнамачы курай, Ядкарь агай,
Таң жилләрен әрнеп уятма.
Яктылыкның тонык дымын жыйган
Керфегемне яшыкә чылатма,
Куйчы, дала жилен елатма!
Авыр миңа, ай-һай моңсу миңа!
Жылы кулың теркәп йөрәккә,
Жавап бирә алсаң, әйтче, картлач,
Кайтмас микән Бабич бу якка?
Дөрөс тибәр иде йөрәк тә...
Ядкарь агай, аңлат, ник иртәсен
Талга көмеш томан урала?
Ник соң яшылек, сабан тургаедай,
Уйнап туймый, сүнә, югала?
Иртән талга көмеш урала.
Аңлат, нигә үлән өлгергәндә,
Ана күкрәгенә сөт төшә?
Ник кавын күк ай пешкәндә, күктә
Ир башына житди уй төшә?
Кавын кебек күктә ай пешә.
Әллә теләп, әллә теләмәстән,
Туктамыйсың инде, уйныйсың.
Кураенда өздәргәндә башкорт,
Әллә ниләр шунда уйлыйсың.
Ә син уйныйсың да уйныйсың...

1967

Тыйнаклык

Көн тынгач, кара нурлар ялганып төн тугач,
Яктылык, тибрәнәп, жиһанда эрегәч,
Жайлап, әй, күңелләргә моң сайлап,
Жибәрде сайрап сәхрәдә бер сандугач.
— Жырлама качып, жырчы, күрен,

сиңа ялан гашыйк! —
Дидем мин, моңнан арып, тәмам хәлдән таеп.
— Рәхмәт, кеше,
тик мине тәмамлайсы жыр көтә, —
Дип, сандугач яфрак куесында булды гаип...

1967

Авыл картлары

Күркәм сакаллары — уемтык,
Авыл саен калган ун бөртек.

Ике гасырга кан кордашлар,
Якты баганага охшашлар.

Мәдрәсәдә гыйлем иккәннәр,
Шушы жирне совет иткәннәр.

Үткән алар ун да бер сугыш,
Борылыш саен жиргә кан чыгыш.

Чеметә басып килә, жай гына,
Иннәрендә ялтлый чалгылар.

Кызганса да тормыш мәрхәмәт,
Таза әле алар галәмәт.

Бераз яңа, бераз искечә,
Яши алар исе китмичә.

Чүәкләрдә сарут серкәсе,
Нинди матур авыл иртәсе!

Белә картлар — Коръән искергән:
Коръән хәфиз булып ис кERGән.

Карт булса да тырыша чамасыз,
Унжиденче елдан чалмасыз.

1970

Сибай

Тәүге кабат күрдем, шулай күрдем:
Тынны куырып барган суыкның
Зәһәрәндә чатнап чәчкә аткан
Бакча сымак алга калыктың!..

Кинәт — гудок!
Гүя тальян жизе
Чыңгырдап коелды күректән, —
Бәс сарылган олпат аю төсле,
Электровоз чыкты рудниктан...

Сибай, Сибай!
Йә, исәнме-саумы!
Исәнмесез, дуслар, таучылар!
Таулар тетри.
Анда онытылмаган
Жырчыларның хәбәр тавышы бар.

Көннәреңә, төннәреңә кайтам,
Һәр тупсаңа кайтам, кадерлем, —
Учларымның кайнар куышында
Жылытырга сине әзермен!

Алларымда күтәрелә бара
Бакыүзәк булап-төтенләп —
Яфракларга чумган тургай сымак,
Шигыремә чума бөтенләй...

Таныйм сине, таныйм, эшчән тараф,
Йә, үт, йөрөгемә үт инде! —
Әнә күкләреңнең саф зәңгәре
Күзләремә сәнде бит инде.
Сибай, Сибай!
Матур да икәнсең!
Синдә хисләр иртә ярала,
Ярала да, балачакка кайтып,
Мәңгелеккә күнел кузгала...

Кышын күргән, шаять, жәен күрер.
Ак өметтә гомер итмәле:
Шаулап-жырлап үсәек без, Сибай,
Хөр яшик без, без яшъ бит әле!
...Тәүге кабат күрдем, шулай күрдем:
Тынны куырып барган суыкның
Зәһәрәндә чатнап чәчкә аткан
Бакча сымак алга калыктың!..

1974

Ян!

Матурлыкка ашыкмыйча кагыл!
Әнә зәңгәр чыклар каелган
Сыйракларын, кузгалакка сөртеп,
Пакусларга төшкән каеннар...

Яфракларда йолдыз балга баткан.
Инде йолдыз түгел — атылчак*.
Янар таулар сүнөп калган мәлдә,
Тальян уйнар өчен алтын чак.

Колын кебек нәзберек пошкырып,
Нык оялып,
Гүя ялгаштан,
Тау булып тау,
Алсу баткак сөзеп,
Шифалы дым чүмерә Талкастан**.

Болытларның эремчеген сыksam,
Галәм сөтен берәз агызсам,
Һәрнәрсәгә жан өреп, шул сөтне
Тормыш каны итеп тамызсам,
Чамадан тыш якты булмас микән,
Жирдә яңа маяк кабызсам?

Жир-жиргенәм! Офыкларың дөрли!
Иңри таулар... Иңри уйсулык.
Юкка түгел бу сәер серлелек,
Юкка түгел мондый моңсулык...

Һәр кич саен офыкларга йөгереп,
Ут элдерсен өчен кылганнар,

Даласына Ак Пәйгамбәр булып,
Уяу торсын шигъри вулканнар...
Ян!
Яктыдан яктыракка өндә!
Ян!
Соңлама, төнгә көн сиплә!
Ян!
Йөрәгең итеп яшенгә бир!
Ян!
Көлгә кал, әмма су сипмә!

Шагыйрь авазы һәм дар агачы
Тәңгәл яшәп килгән тарихта
Үзенә-үзе жырчы хыянәт итсә,
Тылсым көче үлә тарлыкта...

Бер карасаң, миндә бар да төгәл:
Моңым төгәл, төгәл эчтәлек.
Алсу баткак сөзгән Ирәндектәй,
Бир, табигать, миңа нечкәлек.

Ызаннарга үлән сөрлеккәндә,
Ташлап аен — бирнә-бишеген,
Зөһрә төшәр, сорау алыр кебек —
Биксез тотам төнге ишегем...

...Матурлыкка каударланмый кагыл!
Өнә сыек зәңгәр каелган
Сыйракларын, кузгалакка сөртеп,
Пакусларга төшкән каеннар...

1968

Житлегү

(Элегия)

Сибгат Хәкимгә

Ашкындым чиксезгә — күгендә янды хисләрем,
Ә акылым, салкынаеп, жиргә инде.
Син ят иттең, мәхәббәтем, дөнья — читлек,
Син яр иттең — галәм янә чиксез инде.

Хөр табигать! Мәңгелеккә очкан жанын
Кай тәңгәлдә туктатырга тапмый форсат,
Хәлсезләнеп, жиргә чүгәм дигән чакта
Үз улыңа таянырлык урын күрсәт!

Башта уй бар, беркайда да әрәм булмам.
Бер чишмәмне күмдерделәр — исән елгам.
Ярты сүздә акыл иясен һич бүлмәм,
Буш акыл сатканнар өчен утка кермәм.

Мәхәббәтнең олысын йөртү жиңел түгел,
Ишетәсеңме, туган ягым, йолдызлы як?
Изге теләктә каңгылдый елгада казлар,
Яшенә тыгылып яктырта яшел маяк...

1969

«Скрябин» теплоходы. Кама.

Өстә минем йөрәк кылын...

Композитор Заһит Хәбибуллинга

Жирдән, күктән куәт алып
Ташкан кеше,
Матурлыкны, телен табып,
Ачкан кеше,

Заһит Хәбибуллин, моңың
Жан жилкетә,
Сандугач жырын оныткан —
Синнән көтә.

Күңелләргә хуш киләсең,
Маэстро,
Күгең — кояш, баш өсләрең
Аяз тора.

Скрипкаң дүрт кыллы икән,
Исән булсын.
Өстә минем йөрәк кылын,
Бишәү булсын!

1969

Кайтучы нотыгы

1

Өнсез калдым жылысын тойганда!

Туган ягым, кайнар яшем басып,
«Бу синме?» дип күңелем тулганда,
Ярсып кына лай, ярып бер сызгырдым,
Рәнжетмәдемме дип куркып куйдым —
Таныгансыздыр, урманнар!

Аклан читләрендә тасыр-тосыр
Күк гөрләпә уртлый боланнар шул,
Их,
Үзебезнең коба боланнар! —
Сезне сагынып кайттым, туганнар!

2

Тәрәзләре нурга буялган!

Якташларым, бу кем хәстәре, дип
Уй катмагыз иртән торганда —
Илгә кайттым, бик күп гөл яраттым,
Тәрәз төбә саен гөл тараттым,
Дымга тилмертмәгез, оланнар!

Күк гөмбәзе зәңгәр, гүя кызлар
Синке белән чайкап юганнар!
Синке белән чайкап юганнар да,
Их,
Киптерергә элөп куйганнар! —

Сезне сагынып кайттым, туганнар!

3

Жир шарына юллар уралган!

Каспий Өяземне бик юксына,
Неман сәлам әйтте Чоранга,

Күп халыклар күрдем — фәһем алдым,
Алар исәнгә — мин исән калдым,
Акылым аек кайтты Уралга!

Басуларга монда алсу көрттәй
Таң шөһрәте төшеп буралган, шул,
Димәк, кичтән изге юралган —

Сезне сагынып кайттым, туганнар!

4

Мачталарны кайчак сындырса да,
Зиһенем чуалталмады кара жил!

Йөрәгемдә житмеш параллель!

Житмеш параллельне бердәй сөеп,
Түбәдәге байрак өчен көеп,
Туган жиргә туры карый бел!

Йөрәгемдә житмеш параллель!

5

Үлән ничек дертләп уянган!

Сезне сагынып кайттым, туганнар!

1972

Кышкы фантазия

Жырчы Илфак Смаковка

1

Ай астында дөнья шундый якты,
Гүя галәм көмеш усаклык.
Усаклыкны егып учак яксаң,
Нурлар тигез төшмәс бу чаклы...
Гыйнвар, гыйнвар!
Ерып чыккысыз көрт.
Турыга юл яру бик кыен.
Карлар коры,
Изә басмасаң да,
Ифрат шәп шыгырдый ул быел.
Моржалардан төтен — ак багана,
Кымшанмый да энә, сак кына
Оеп калган
Салкын йолдызларны
Жирдән жылытып торган шәм сыман.
Ай асты дөньясы шундый якты,
Әмма көмеш инде үзгәрәк —
Таңга карап, тал тибрәтеп булмый,
Үзең хас илһам, көч кирәк...

2

Әнә айда — сез күрәсез микән? —
Чиләкләрен куеп як-якка,
Ай ташына күбәләктәй кунып,
Зөһрә,
Безнең Зөһрә кер чайкый...

Таң чаршавын юа...
Чаршау зәңгәр,
Буявынмы ныграк куерткан?
Изүе ачыла төшкән... Ашыгыпмы,
Яулык бәйләргә дә оныткан.
Ә йолдызлар игътибар да итми,
Шат тамаша кылып уртада,
Бурлаklarдай, бер каешка жигелеп,
Таң чаршавын күккә тарталар...

3

Жырсыз калдык.
Ә син жырла, жырчы!
Дөнья сусау синең тавышка.
Күкрәгендә жирнең тарту көче,
Күк кодрәте тигез кавышкан.
Жырла, жырчы, гамен калтыратып,
Жырла давилда һәм силлектә.
Елмайтсаң да, синең хозурда без,
Елатсаң да, синең иректә...

4

Наваларда сихри өн шәйләнә,
Хасил була чишмә агышы —
Көрт астыннан каз бәбкәләредәй
Бип-бип итә ужым арышы...
Өлегә суык, дуслар, яз ул килер,
Араларны февраль бикләгән.
Көртне ачып сөяр идем, сезгә
Салкын тияр диеп шикләнәм...
...Ай асты дөньясы шундый якты,
Гүя галәм көмеш усаклык.
Усаклыкны егып учак яксаң,
Нурлар тигез төшмәс бу чаклы...

1971

Динис Исламов истәлегенә

Өүлиялар, тыйнакайлар түгел,
Кыю ирләр иртә кузгала.
Менә тагын гәзитләрнең кайнар
Хәбәрәннән утлы сумала
Йөрәгемә тамды...
Янам, янам!
Куйсагызчы берәр боз алып.
Бозлар эзләп, ярдан каен йөгерә:
— Үлде! — ди ул. —
Динис Исламов
Үлде! — ди ул...

Караңгылык көн яктысын йотты,
Керфегемдә — күңелем чыгы...
Шулай,
Әдәбият кояшының
Кителеп төште алтын ярчыгы!

Гадел усал, хәтәр гусар иде,
Шундый гусар — һәйкәл куярлык.
Шулай —

Ята.
Күкрәк тулы орден,
Чәчәк куярлык та урын юк.

Яралардан күккә ашкан бөркет,
Тик ижатта тоеп бәхетен,
Наваларга ашып ярсыды да,
Ярсыды да
Гөрселдәде жиргә —
Тар итмәделәрме ләхетен?

Кайда үлгән?
Кайсы якка карап?
Кеме булган башы очында?
Куркак жаннар өчен запас йөрәк
Калмаганмы аның учында?

Өүлиялар булып маташмады,
Кыланмыйча язмыш кичерде.
Гадел усал, хәтәр гусар идең —
Хуш, бәхил бул, абзый, хуш инде!..

...Өфем жирли.
Мин салларда агам.
Кариделдән тәүге сал куам.
Вак елгалар әле кузгалмаган,
Ә яр ишелә сулар саркудан...

1973

Килеп чыгар идең...

Килеп чыгар идең — кызым чирли!
Кайтырмы, дим, наян, жор чагы?
Йортым чирли, бөтен нәрсәм чирли,
Чирли кызның хәтта курчагы...

Сырхаулы йорт утын басмый икән!
Яшел лампа янган өстәлне
Төн сагалый...
Гүя яшен сукты
Тәүге чәчкәм шыткан түтәлне.

Тау астында ал көрт күмгән өйнең
Тәрәзенә яткан чаганым,
Бозны эретеп, әле саумы, дигәч,
Үземә алдым сабий газабын.

Чү!
Кинәт жил!
Чаган эретеп баккан
Божрага ай кереп утырды.
Утырды да минем тар бүлмәмне
Чыңрау моңнар белән тутырды!..

...Барыбыз да сау булырга тиеш!
Беләм, югалтып та табу бар.
Кыз бит исән, ник соң юксыну бар,
Өллә нинди бетмәс сагыну бар!

...Килеп чыгар идең — кызым чирли!
Кайтырмы, дим, наян, жор чагы?
Йортым чирли, бөтен дәүләт чирли,

Күз сирпесә...

Фәйзи ага Гаскәровка

Тиңкер-тиңкер, тиңкер-тиңкер,
Тиңкәрәй, тиңкәрәй!
Каш астыннан сирпеп кенә
Кем карый, кем карый?

Безнең кызлар шулай карый,
Онытма, онытма!
Тәүдә үк елмайган караш
Сер тотмый, сер тотмый.

Сыгыла тирәк, сызыла йөрәк,
Курка тик, курка тик.
Бер кабынса гыйшык уты,
Үл дә кит, үл дә кит!
Юкны сөеп, бушка вакыт
Үткәrmәс, үткәrmәс.
Хагын күтәрер, нахагын
Күтәrmәс, күтәrmәс!

Кызлы йорт яңарта тормыш
Тугаен, тугаен.
Жир шарына бизәк хәтта
Бер каен, бер каен!

Биеп китсәләр такмаклап
Уенда, уенда,
Аяклар тыпырдый башлый
Урында, урында:
Кәр-рикә, ри-кәр-кә,
Рикәр-кумма, ген-нәем!
Кәри-кумма, рикәр-кумма,
Рикәр-кумма, ген-нәем!
Исә жилләр, сыгыла билләр,
Нәкъ камыш, нәкъ камыш.
Күз сирпесә, егетләрдә
Буталыш, буталыш!

Егетләр әмма күп сөйләп
Тормыйлар, тормыйлар,
Кыз ошаса, тәмултан да
Урлыйлар — туйлыйлар!..

«Мендәрле Кул» чишмәсенә мөрәжәгать

1

Төйнәлгәч тә чишмә булып, эзләп озак, син, илгәзәк,
Чишелгәнсең нәкъ шушында, табып монда баллы үзәк.
Ширбәтеңне танда татып, су тургае күктә уйный,
Көне бие жиргә кунмый — сине көндез күреп туймый...
Монда гөлләр аеры үсми, монда гөлләр гөләндәме,
Кайгыңны кайда яшердең — үзеңдәме, үләнеңдәме?
Инде сафсың, инде шатсың, карап бакса, башын иеп,
Кеше уйлар: «Аһ, бу тормыш гел шатлыктан торса!» —
диеп...

Васятыләр бар, этиләр юк, сөякләре кай жирләрдә?
Каберләр бар, әниләр юк — шомыртларда ак челтәрләр...
Әй, чишмәм, чишмәкәем, икәү түгел йөрәккәем,
Бар булганын сиңа бирәм, шулай иде өйрәткәнең...

2

Яшәүнең асылы — көрәш. Чикләрдә утны сүндерми,
Ил улы сазлык киптереп, чишмәсен ялгыш күмдерми...
Жирнең азат фикере өчен әжәтеңне бүген түлә!
Фикердән курыкса шагыйрь, сүзеннән дә алда үлә.
Ватанымда чишмәләр күп, барысы да газиз, якин,
Ә син берәү — тәүге жырым тыңлады бит синдә халкым.
Еракта, офыкка карап, таш жылыткан төннәремдә,
Уянып, шат пышылдыймын:
«Мендәрлем... бар! Мендәрлем... бар!»

1973

Финдлей

(Роберт Бернстан)

— Кем ишекне соңлап шакый?
— Әлбәттә, мин — Финдлей!
— Кайтып кит. Инде йоклыйбыз!
— Булмас! — диде Финдлей.

— Син килергә базнайт иттең?!
— Иттем! — диде Финдлей.
— Нәрсәдер эшләрсен тагын...
— Эшлим! — диде Финдлей.

— Сиңа ишекне генә ач...
— Бәй, ач! — диде Финдлей.
— Таңгача йокы бирмәссең!
— Бирмәм! — диде Финдлей.

— Өйгә генә үткәр сине...
— Үткәр! — диде Финдлей.
— Төнозын кунак булырсың.
— Булам! — диде Финдлей.

— Сине бер генә төн кундыр...
— Кундыр! — диде Финдлей.
— Гомергә тынгы бирмәссең.
— Бирмәм! — диде Финдлей.

— Безнең бергә булганлыкны...
— Бергә! — диде Финдлей.
— Берәүгә дә ычкындырма...
— Ярар! — диде Финдлей.

1973

* * *

(Роберт Бернстан)

Арыш ерып кайткан чакта
Кичке ызаннан,
Күлмәген сыгардай булып
Дженни чыланды.

Кызкайга бик тә салкын шул,
Кызкай дерелди:

Итәкләр лычма су булды
Арыш эчендә.

Иген аша кемдер кемне
Чакырган икән,
Кемдер кемне кочкан икән,
Шул гаеп микән?

Безнең нинди кысылыш бар,
Ызанда әгәр
Кем белән кемдер арышта
Кич үбешсәләр!..

1973

Тәрәз төбөндә төн буге...

Раузага

Өязе буйлары вак тал,
Мин оя үрәм.
Тәрәзә аша чагылган
Сыныңны күрәм.

Үзең кара, кашың кара,
Чем-кара күзең.
Яратам мин караларны —
Бир, Ходай, түзем!

Челтәр пәрдәң ача төшөп,
Куйдың кыстырып.
Гүя «Кич чыгармыйлар!» дип
Куйдың кычкырып.

Өтиеңә сәлам тапшыр,
(Ишәйсен малы!)
Үзем әйтсәм, ишетелмәс,
Бүрәнә калын.

Җибәрмәсәләр аулакка,
Уенга тауга,
Берүк алай итмә, Рауза,
Болай ит, Рауза:

Имәнлек урманнарына
Шәфәкъ сарыккач,
Сеңлең түгел, үзең сөт илт
Бану карчыкка.
Әрәмәдә, буа янында,
Алырмын каршы.
Әйдә, берәз көтеп торсын
Гөлбану карчык.

Мин сине шулчак кочаклап
Үбәрмен генә.
Үбәрмен дә, синең өчен
Үләрмен генә.

Бар дөнья, үзең онытып,
Тынлыкта оер.

Кайдадыр кәккүк саташып
Кычкырып куяр.

Син сискәнеп тартылырсың:
— Аһ, озакладым!
— Иртөгә дә үзең сөт илт,
Сау бул, аппагым!..

...Тәрәз төбөндә төн буе
Лепердәр тирәк.
Лепердәр жылларда тирәк —
Минем яшь йөрәк.

1979

* * *

Күкләргә карыймын. Күкләр якты.
Яктысында берәз кара бар.
Әллә ничек, көтмәгәндә генә,
Салкынаеп куйды аралар.

Яфракка карыймын. Яфрак яшел.
Яшелен өстәргә чама бар.
Яман күздән саклар вакытым үткән,
Яман сүздән генә арала.

Күзеңә карыймын. Күзең якты.
Анда ничек шикләр ярала?
Ваклап түбәнсетмә. Яраласаң,
Онытымаслык итеп ярала.

Күк күкрәп тә болыт тарала —
Никтер моңсу шушы арада.

1979

Каз йолкыйлар кызлар

Бипелдәшеп бәбкәдәй лә, тышта карлар тәңкәли.
Өйдә казлар, өйдә кызлар — керми китсәң, үпкәли.

Тупсагыздан эчкә үткәч, мамык кунды мыекка.
Ямьләсен казлар табынны, какланмасын кыекта.

Башланды каз өмәләре! Оча каурый иләккә!
Таушалмаган мәрмәр сыман, казлар ята беләккә.

Йолкый кызлар, каз йолкыйлар, бармагың чылатып ал!
Уч төбөндә пар аккошның язган әманәте бар!

Бит очлары уймак чокыр, чокырлары алсудан,
Буянган алсу түгел ул, эчтә кояш балкудан.

Өйдә шау-гөр, өйдә шат жыр, хәлләре бетәр көлеп.
Бу мизгелдә шушы бер йорт жирне яктырткан кебек.

Ә эш кыза... Йолкыдыңмы? Мин йолкыдым икене.
Сул күз кабаккаем тарта — гашыйк булдым шикелле...

Казлар эзер. Өйдә, хәзер! Көянтәләрен асып,
Киләләр урамнан кызлар, кыр казларыдай басып.

Елга өстен яшь боз өргән — тәрәз пияласымы!
Бозлы суда кул өшетми казлар юаласыңмы?

Кинәттән кызлар дерт итте, әллә күзгә күренә?
Егетләр жыр яңгыратты Шәрифжан күпереннән:

«Ал тәгәрмәч, арт тәгәрмәч, барысы бергә әйләнә.
Без кызларга бәйләнмибез, кызлар безгә бәйләнә...»
Кызлар калырмы жавапсыз, аһ, алар тел бистәсе!
Егетләр сагаеп калды — бар икән ишетәсе!

«Кулымдагы йөзегемнең исемнәре Галимжан,
Сөеюенне үзем беләм, тик әйт, күпме жалуньяң?»

Егетләр — ялт, егетләр — шалт, елмаешып килделәр,
«Ә» дигәнче көянтәне иңнәренә элделәр.

Килештереп атлый алар, кызлар килә эргәдә,
Күреп калыйк дигән сыман, тартыла ак пәрделәр:

Як-ягыңа өчәр каз да, көянтә саен алты.
Күңелле су буйларыннан шулай парлашып кайту!

Капка турысына житкәч, кызлар: «Рәхим итегез!»
Егетләр инәлткән була: «Юк, кермәбез... Китәрбез...»

Үзләре ишеккә карый, үзләре инде тупсада,
Шулчак берсе моржадагы төтенгә дә күз сала

Һәм әйтә, гармунын тартып: «Дөрләткәнсез учакны...
Егетләр, санык эчтән — бу йорт ничә почмаклы?»

...Бипелдәшеп бәбкәдәй лә, тышта карлар тәңкәли.
Өйдә казлар, өйдә кызлар — керми китсәң, үпкәли...

1972

* * *

Адаштыра торган төн иде ул.
Дөнья йоклый. Аулак. Син дә мин.
Ай, чишенеп, елгада коенгач,
Озак чиртеп йөрде мандолин.

Моңланды ул, тыкрыкларга сугылып,
Урап чыкты тугай-чагылны.
Көтмәгәндә үзәгенә батты
Яшен суккан ялгыз каенның.

Йөрәк белән йөрәк арасында
Ара бетте. Тойгы төелде.
Син — минеке!
Шулчак айга кемдер
Корым яккан сымак тоелды.

Бер-беребездән котылырга теләп,
Бер-беребезгә ныграк тартылдык.
Без тартындык. Үзебездән түгел,
Намустан һәм айдан тартындык...

(Тәүге сөю! Ышанычын бөөк,
Үкенечкә ярлар калса да,
Миңа гадел хөкемдар да идең,
Сүзсез кеше иткән Алла да!..)

Күр син, жаным, энә тирә-якны
Нурга манчып, безнең каршыга
Корымлы кәүсәдән, кысыла-кысыла,
Шалкан сымак таза ай чыга...

Икеләтә зур һәм яшь иде ул —
Ә без шатбыз, бераз моңсу да...
«Аңлап бетеп булмый кешене» дип,
Ай озатты безне уйсудан...

Ядкарьләрне тапсыз булмый, диләр,
Мин ул тапны эзләп тапмадым.
Ул фәрештә булып кереп китте,
Чеметеп кенә ачып капканы.

...Чишелде таң. Ул да, миңа охшап,
Унжидедә иде югыйсә.
Яңа буынланган колын сымак,
Өязедә таллар су эчә...

1979

Чыны-шаяруы бергә

Бозылды көн — чәнчеп ява яңгыр,
Бозылды кан — түзәм жәбергә.
Яңа төзелеш пычрагын себергән
Жил
Үтәдән үтә бәгырьгә.

Вакыт күпме? Безнең вакыт күпме?
Ачудан күлмәккә ут капкан.
Кадалып ла китсен, дим, дөньясы,
Кулым салыйм кайсы ботакка?

Шулчак нидер баш очында гына
Гөлт кабынды — очкын очырды.
Афәт сизгән боландай, тасырдап
Сикереп үттем тирән чокырны...

Электр чыбыгының черт-черт көйрәп
Төшүен күргәч, миңа кот кунды —
Юктан гына һәлак була яздым,
Ярый, дидем, качып котылдым...

...Елап килә идем — көлеп куйдым.
Күтәрелде кәеф ничектер,
Фажигане тормыш көлке итте,
Үлем миннән көлеп кичекте...

1980

Илсөяр кызым белән сөйләшү

— Айны урталай бүлгән кем кулы?
Яртысы кәләшенең мендәрен яктыртса,
Яртысы — киявенең киткән юлын...

Вьетнам халык җыры

1

Төргәндә сине биләүгә,
«Ал изгелегемне» дип һавада тонды юксыну,
Җиләс солылардан калыкты көмеш күлэгә.
Син солы көлтәсе кебек йомры һәм хуш исле,
Иреннәреңне үбәм, алар нәкъ сөт өсте,
Син, кызым, яктылыкка туенган гәрәбә төсле!
Берәвем, әмма берәгәйлем син!
Көттереп килгән җәем син!

2

Тормышның мин ике даһиен беләм:
Берсе — ут, без аны Аллалардан урладык.
Икенчесе — бала,
Икесе дә мәңгелек, икесе дә кешеләрне жылыта.
— Ыг-гы-ыг-гы...
— Тс, кызым!
Өнә күктә нинди матур ыгы-зыгы:
Баш очындагы оялчан апаең ул — ай,
Шомлы төндә
Йолдызларын тизгән дә,
Гөлдер-гөлдер,
Күгәрченнәр сулыгына су керергә илтә...
Без ничәнче буын? Жиңелме соң безгә?
Үзгәрә заман котылгысыз, төсә төшә йөзгә.

3

Вьетнам...
Зифа камышлыклы үзәнәндә
Балаларым белән мәктәпләрем яна,
Гөрзи елан урталай бүлгән йөрәгемне
Менә ничә еллар
Үлем капшый.
Ах, минут!
Бу газәпләрдән соң кыргыйлана күзәнәк,
Куырыла тере орлык,
Хатыннар бәбәйли алмый!..

4

Балакаем, әллә нишләде дөньялар кинәт!
Коелыр канны тоеп,
Үксеп аунады күктә
Чарпакланган ай.
Төнен
Мәгарәсеннән качып
Киткән мин каһәрлэгән дию.
Алга, көрәшкә, кызым!
Дәртем белән бүләк иттем сиңа тулы тормыш,
Яртысы аның — нәфрәт,
Яртысы аның — сөю.
Күзәт тирә-якны, йоклама, уяулык!
Кулыма кара, калтыранмый,

кулымда — кызыл яулык!

5

Сабыем!

Өтием мине истәлеккә дип
Тапшырган да Гүзәл Яшьләр Ширкәте —
Комсомолга,

Калдырмаган бүтән бернәрсә дә
Азатлыктан башка.

Көтте аны эни нәкъ 18 ел, —

«Кайтмады иртән, балалар,

Кайтыр, бәлки, — дип, —

Кичке ашка...»

Революция, кечкенә сабыем, дәвам итә һаман!

Килә ул һәр тарафтан, туа ул яңа заман!

6

Мине түземсезлек алга илтә!

Хыялымда туган аякларыннан алып өлгә,

Мин,

күптән инде энжеләр тезеп,

Сиңа гажәп жыйнак читекләр тектем.

Алар бик килешә сиңа,

Алар учымны алдамый,

Мең тапкыр кидердем, мең тапкыр салдырдым,

Үптем,

Тагы да үптем,

Бер көнлек гәүдәңне яңадан капшап чыктым...

Йөрәк жебен өзеп ала икән,

Йөрәк ярып ла чыккан бала икән...

1968

Кайсыгызны юатыйм?

1

Мин сине ничек көттем, әти!

Кичләрен, өемдәге өчле лампаны сукурайтып,

Кабынганда якты йолдызлар күктә,

Яланаяк, болдырдан торып,

Үткән самолетларга оран сала идем:

— Өтине кайтарыгыз!

«...Менә-менә ачылыр мине зарыктырган ал парашют,

Чыгар аннан, шатлыгыннан шашып,

Хәрби киёмле иң изге кеше,

Уң кулында — автомат,

Сул кулында бер буханка ап-ак икмәк тотып...» —

Дип торганда көтеп,

Шыксыз таулар,

Зиһенемне йотып,

Кабат-кабат кайтаваз бирде:

— Кай-тарыгыз!..

Миңа хәзер — 26.

Бөдрә солылар чәчемнән көнләште,

Баш очымда, дулкынланып,

Бер уч кылган калды.

Син кайтмагач, әти, боланнар да хәтта

Ачылыкүлгә килеп мөгезен салды.

2

Мин сине ничек яраттым, эни!
Хәтерендәме,
Калмык далаларына чакыргач комсомол,
Язган идем аннан бер хат:
«...Улан-холлдан Каспийгача,
бер йотым суга сусап,
Чакрымнар санаганда, дуслар белән
Тап булдык бархан түбәсендә
Ал яулык кебек бер пар мәккә.
(Алар үсми ялгыз.)
Гажәпләндек, эни,
Бу жил туты белән көн күргән ком тереклегә
нинди сабыр...»

Юксынуларын яфрак итеп койган
Тирәкләр юлы буйлап
Алып килдең мине, солдатны, язмыш,
Күрсәттең яңа кабер...
Әниемнең каберен...
Суынмасын сукмак, туганнар,
бу изге йөрәккә,
Узгынчылар, ял итеп,
чәчәкләр салыгыз.
Тауларда калган тавышым
сезне куәтләр:
— Кай-та-ры-гыз! Кай-та-ры-гыз!

3

Гомерлек республикам — тауларым, урманнарым,
Сезгә сәлам!
Кышларын кышлап читтә,
Туган телен онытмаган кошларым,
Сезгә сәлам!
Кешекәем, ата баласы, яхшымы, начармы син,
Сиңа сәлам!
Бөек халкым, синнән башка уйларым сап-салкын,
Сиңа сәлам!
Киләм мин яшәргән жир буйлап,
мәһабәт бер Ятим,
Сагындым, бик сагындым үзегезне,
Йә, кайсыгызга жылы сүз әйтим соң,
соң, кайсыгызны юатыйм?
Изгелекне жырлау өчен,
жырчылар,
эзләмәгез зур сүзләр.
Бары юксыну ул, туганнар,
бары юксыну ул...

1968

Мәхәббәтем турында монолог

В-га

1

Хәтерендәме, кайнар иреннәреңнән синең
Беренче тапкыр үпкән идем?
Син шунда ук, шырпыдай чатнап,

Төн зәңгәрлегенә йөгереп кереп киткән иден.

Ә ак яулыгың
Иңенән очты да,
Һавада бөтерелеп-бөтерелеп,
Капланды жиргә,
Теләп ак бәхет...
Өязе-елгам, дулкыннарың шаһит.

2

Хәтерендәме, тынлыкта йөзгән тауларга бәрелеп
Өч тапкыр кабатланды безнең аһәң:
«Мәңге-е бергә-ә-әү...»
Шулчак, бит алмаларың бәрхетендә эз калдырып,
Ике терекөмеш тамчысы тәгәрәде жиргә...
Куллар кулны кысты.
Кичләр кавыштырды,
Ә таңнарда,
Таңнарда булды
Мәхәббәтебезнең урақ өсте...

3

Коенып нурда, тауларга ташландык.
Бу — пакъ йөрәкләребезнең бәйрәме иде.
Ә күкнең зәңгәр жәймәсенә сибелгән йолдыз гаиләләре
Безнең өметләребезнең ачыкчлары бәйләме иде.
Сайрадылар кошлар,
Кунып иңебезгә.
Гүя карт таулар уйнады курайда
Икебезгә, тик икебезгә!

4

Кулларыбыз белән ишә-ишә йөздек сөт диңгезендә,
Чалкан туган таза ай булды безгә көймә...
Сузылган идем көймәдән
Өзеп бирим дип бер тәлгәш йолдызлар миләшен,
Бушлыкта пышылдадың миңа:
«Торсыннар... тимә...»

5

Капчыгым асып авылдан чыкканда, үпкәләп калдың:
«Сине миннән башка кем саклар,
үзең белән алмыйсын», — дидең.
Илләр гиздем.
Яшъ йөрәкләр союзы биргән адрес белән мин,
Жир кабыгын ярып,
Факеллар кабыздым,
Саллар агыздым.

6

Көчле идем.
Вулкан төсле,
Күкрәгемнән чыккан кайнар ләмнәр белән
Байтак кына хаталар да күккә чөйдем...
Ә соңыннан — нишлим? — ташка башымны бәрә-бәрә,
Жирем күкрәгендә үкси идем...
Чак сине югалтмадым.
Мәңге истә калыр:
Мәхәббәтнең килер кырауларын
Алдан күрү авыр.
Мин бу хакыйкәтне соңыннан гына аңладым.

Тормыш мине чакма ташы итте.
 Ут кирәксә — кабынам.
 Миёмнең һәр күзәнәге — өлгергән йөзем.
 Чакыру сигналларымны ишетеп тә хәбәрәң булмаса,
 Күк зәңгәрлеген танымый якты күзем...

Чәчләреңне сагынам.
 Толымнарың — төнге су юлы!
 Хуш исле ул — яңа чапкан солы...

8

Ал минем мәхәббәтемне.
 Яшьлегем күгенәң ал болытларыңда озак гизгәннән соң,
 Ул үзенәң корылмасын яшеннәргә бушатты.
 Жылы яңгыр булып яуды ярмалы туфракка.
 Гәрәбәдәй орлыкларны иркәләп уятты.

Шатлыгым атланган ак атымны
 Беркемгә дә бирмәм.

9

Ташлап качса аты яуларда,
 Нишли ала соң кыю ир?
 Киленнәр тол калса тауларда,
 Тын гына,
 Тын гына
 Ташларың елый бит, туган жир...

Еллар ераклыгыңда хисләрең сакса,
 Кызганма мине. Калдыр.
 Сиңа тугрылыклы булып бер нәрсә —
 Сулмас мәхәббәтем калыр.

1965

* * *

Әле яктырып бетмәгән,
 Агачлардагы айлы бәс тә яктыртмаса,
 Булыр иде тәмам караңгы!

Тукталышта трамвай көтәм,
 Кочагымда ике яшьлек кызым да трамвай көтә,
 Ул хәзер ни дисәң дә дөүләт күләмендәгә кеше бит —
 Балалар бакчасына йөрүче гражданка,
 Ә алар, беләсез,
 Кулларыңдагы кашык белән дөүләткә нык якыннар.

Бераздан ике ут йомгагы пәйда була,
 Алар якыная,
 Менә озынча кабакка охшаган нәрсә
 Куллары белән һавадагы чыбыкларга тотынып
 Килеп туктый,
 Туктый да, кызымның песие сымак,
 Күзләрен челт-челт йомып,
 Керфекләрендәгә бәсне коя һәм ишекләрен ача...

Ә тукталышта — тугыз йөз дә туксан тугыз кеше,
 Берәүнең дә торып каласы килми,
 Этешәбез-төртешәбез һәм барыбер
 «Кабак» эченә керәбез.
 Анда якты һәм жылы,

Кызым исэ тынгы белми, үз телендэ сорый да сорый:
— Эти, ай кайда булды?
Эти, ай кайда булды?

1975

Кавказ

Кул яссуы белән ипләп кенә
Алсу томаннарың тараттым.
Таң вакыты икән;
Мин дә сине
Таң вакыты булып яраттым.

Күрдем —
Синдә ике кояш яна.
Ике хәтер көйри. Ике наз.
Нидер күкри. Нидер белеп күкри.
Сиңа охшап күкри ул, Кавказ!

Бу — саф аваз ярадан ярала.
Исемлектән төшкән вулканнар
Терелә кабат —
Бүген таңны шакый
Теге дәвердә сез кылганнар...

Тора Казбек —
Ак аты Кавказның.
Куркуның юк анда тамчысы.
Гүли, үкерә аста Арагвиның
Ак күбеккә баткан камчысы.

Үзен-үзе кыйнап чаба Казбек,
Әмма үзен узмый — коты бар!
Кул яссуым белән күкрәгеннән
Бер уч көлен алдым — уты бар!

Кавказ, Кавказ!
Әбием әкиятләре —
Каф тавының күкшел катлавы.
Синдә сыман ишетәм Уралымнан
Хафизаләм-иркәм* атлавын.

Әй, табигать, әй, эчкерсез киңлек,
Бер хәйләсез көчең бушана.
Бер хәйләсез ышаныгың, таулар,
Мин бит сезгә ифрат ышанам.

Якыная барган саен кояш,
Салкынайта...
Ә күк — яктырак.
Ташкын нурдан күзе томаланган
Дөнья ята берәз аптырап.

Бар кояшның сукурайту көче.
Яктының да бар үз чамасы —
Биектә югалткан күзен эзли
Түбән төшкән бөркет баласы...

Кавказ, Кавказ!
Зәңгәр карларыңнан

Яланаяк — чыкмас исләрдән! —
Таң — сылу кыз — ашыгып букет жыя
Югалырға торган төсләрдән.

...Кул яссуы белән ипләп кенә
Алсу томаннарың тараттым.
Таң вакыты иде... Мин дә сине
Таң вакыты булып яраттым.

1979

Өзелгән кыл

Сабыр итмә, заман, таләп ит син:
Гакыл килә жырчы эзеннән.
Эол арфасында* жил туктаган.
Арфа өнсез — кыллар өзелгән.

Гомер бакый сиңа жәяү менеп,
Менеп житалмаган кешелек,
Мәгышук**,
Бүген түбәңдә — хәрчәүнә,
Тора күзгә кергән чүп кебек.

Тау түбәсе — хәтер.
Сиңа, Мәгышук,
Мәгънәсенә ирек хисенә
Күтәрелгәч,
Ачыла биеклегә,
Түбәнлегә һәрбер кешенә.

Бәхеттән дә, тәхеттән дә читтә
Торган жырчы
Ерак якыннан —
Йөрәк руднигынан, якыннан,
Тәгәрәтеп кояш чыгаргач та,
Жофар сыман ыспай, сак кына
Үтерүче чыга яктыга...

Менә барьер.
Кан дошманың бар жир.
Күкрәк куеп мәкер угына,
Еш кына — юк, ышанасы килми! —
Рухы белән көчле
Егыла...
Күпме алтын калды саф алтында?
Күпме атом бар соң атомда?
Күпме дус бар дуслар арасында?
Күпме халкың калды халкыңда?

Тәүбә итмә, кеше, хыянәттән соң,
Кыл ялганмый намус артында.

Жиңелүме бу?
Бәлки, мөртәтләргә
Кул күтәрү кирәк түгелдер?
Дуэль — мөһим.
Ачык дуэль мөһим,
Вакланмасын өчен күңелләр.

Егыла үзенә ялангач кулыннан
Иленә кояш биргән баласы —
Таң рәшәсе белән яба Мәгышук
Россиянең канлы ярасын.

Егыла жырчы, азатлык мәгышугы,

Сатылмыйча, алыш-бирешсез.
Әй, пәйгамбәр-шагыйрь, син — Мәгъшукны,
Мәгъшук сине итте үлемсез.

...Туган илем!
Шаулы төзелешендә
Мөртәт очрый — үлми, үтерми.
Дуэльләр юк. Пистолет сатылмый.
Мөртәт хәзер дәрәс фикерли.

Сабыр итмә, илем, таләп ит син:
Гакыл килә жырчы эзеннән.
Бу арфанны син миннән төзәттер —
Өнсез бит ул... Кылы өзелгән.

1979

Татырлы сулар

Монда кояш, акылынан шашып,
Көне буге күктә типтерә —
Кызган ташлар туып өлгермәгән
Томаннарның яшен киптерә.

Гади нәрсәләр дә гажәп монда:
Көн эссесе бумый алкымны.
Иң татлы су монда — татырлы* су,
Учта саклап була ялкынны.

Монда таулар, итәкләрен жыеп,
Күктән йолдыз өзгән тәңгәлдә,
Коман-елга**, безнең тарих сыман,
Кире комга сеңгән гамәлдә,
Эльбрус сыртлары пычак булып
Ертып чыккан жирдә уйсудан
Ага,
Гүя йөрәк ташы аша
Татырлы су... Татырлы сулар...

Йөрәгемнең яраларын юам,
Шул суларда жаным сугарам.
Тезгененә басып үзәннәрнең,
Мин тауларның атын тугарам...

Таулар-атлар, кая ашыгасыз?
Чиксезлектә житәр сөңгә юк.
Азатлыкка тигез азатлык юк,
Тыңгы эзләгәнә тыңгы юк.
Нигә шулай сөям икән сезне?
Нигә сезне күрәм иң элек?
Тигезлектә кайнар тиз суына,
Бик тиз төчеләнә изгелек.

Төчеләнә күрмә, тозлы чишмәм!
(Төчеләнә хәзер диңгез дә!
Бар юньлеләр трибунасын бирсә,
Трибунаны яулый юньсезләр.)

Тарлавыклар белән тәртә каерып,
Таулар жигеп кайтасым килә! —
Айныймын да —
Ташка чәлпәрәмә
Чынаяклар ватасым килә...

1979

* * *

Заман, минем белән ни кыласың?
Сузган балың — алтын авызлык.
Бу тормышта кайчак били мине
Корыган фонтан сыман ялгызлык.

Гади түгел, серле юлдан көн-төн
Дары комын төйгән Пегасым,
Йөрәгемнең төененә төшөп,
Алып чыга фикрем кояшын.
Алып чыга хәтәр тарлаулардан —
Алларыма ташлар ишелә.
Мин ашыгам. Берүк туктатмагыз,
Мин сөенеч илтәм кешегә.

Күрәм, энә Канәгатьлек Титаны
Кочакларга килә каршыма.
— Ягылма! — дим. — Мактап та йоклатма.
Көрәшик без. Мә, ал тастымал!

...Йомшакка басам дип киң елмайсам,
Табаныма энә кадала.
Заман мине шулай иркәли дә
Шулай илһам белән җәзалый.

1980

Биштау белән хушлашу

...Сәфәрләргә чыгар чак житте.

Р. Мифтахов

1

Нәрсә биек, даламы, таулармы?
Кемнәрне кем килә житәкләп?
Буш бәхәстә без иртә картайдык,
Ә хакыйкәт һаман итәктә.

Язмыш биек!
Жирнең карынында
Кузгалгач дәһрилек утлары,
Биштау булып күккә ашкан дала
Биш өлгесен күкнең куптарып!..
Сау бул, Биштау! Синдә үзем салган
Эз күрәм дә, төшәм коелып —
Бездәгечә уйный Каф тургае,
Бөтнең тузанында коенып.

Туглана энә тауда болыт,
Туглана кие зәңгәр төс.
Гүя кымыз шашып кабара да
Ташып чыга тышка яланәс.

Чын гүзәл, син һәрчак хәвефлесәң!
Күгүләннең күкшел төтене
Аша чәчәп, кемдер сорый сымак:
«Бар әгъзаларың да бөтенме?»

Нинди өн бу?
Бәсле ташларыңның
Күзләренә текәлеп карадым —

Гүя, Биштау, энә күзе аша
Үттең унөч гасыр араны...

2

Булган заман: яралган — таралган.
Ярым-йорты йортлар-учаклар.
Аттиласыз калган ярым һуннар,
Бүген исә ярым кыпчаклар.

Иртәгәсен бу кайнар кан ыруг,
Калганнарға түшәп моңнарын,
Арал-Команнарда дәүләт кора —
Кубрат ханның Бөек Болгарын...

Кем нәселгә яла яга, мәлгунь?
Кем йортына өмет югалткан?
Карый, бәгырь аша үтә карый
Кылчык каш астыннан Кубрат хан.

Кем үз шәүләсеннән үзе шүрли?
Ө кем артык батыр кылана?
Таманча бул. Әгәр булалмасаң,
Син йә даһи, йә бер дивана.

Кеше арасыннан кеше эзләү —
Хәтәр һөнәр (түгел язык та!) —
Жирен уйнап саткан тасма телнең
Уйлы башы эленә казыкка.

Килә бәла!
Кубрат үлеменнән
Киң офыклар сүтелеп тарая.
Тәхет өчен ызгышта ил бөлә,
Басып керә илгә кара яу.
Гарьлегеннән ай акылдан яза —
Ул да кеше өчен ояла! —
Һәм ак салган бозау күзе сымак
Тишелеп ага... тиле дөньяга!
Кайда сез, бердәмнәр?
Өзелә дә
Язмыш булып өмет терелә.
Бәлки, без бер жырсыз калыр идек,
Шытса әгәр шулчак бөреләр.

Изге сәгать суга — таркала ил.
Кафтау итәгеннән Дунайга
Кузгала бер ыруг; икенчесе —
Идел-Чулман буе, Уралга,
Өченчесе, һәлакәттән качып,
Чигенә артка, төпкел-тирәнгә.
Куркаклыктан түгел. Шулай да...
Туглана түбәләрдә сөрәм,
Тугланып кайный көрән төс.
Сөрәмен чишеп ташлап, тораташны
Кочар сымак ялкын яланөс.
Тамак төбен ертып акыра дала.
— Кал, бала, кал! Яшә, абайла! —
Ил атасы белән арка терәп
Хыянәтче бара арбада.

Укылмаган иске китап сымак,
Учак сүнәм дигәч талпына.
Күчеп барган ярым күчмә кабилә

Баш очына яңа ай куна
Урак булып...

3

Каф таулары!
Исемеgez белән
Халкым әкиятләре яктырган! —
Сине танийм. Танийсыңмы, Биштау?
Танийсыңдыр... Без бит — бертуган!
Сөйләмәдем бу кыйссаны бары
Тарих өчен шигъри калыпта —
Мин таң калам: ниләр генә күрми,
Нинди хәлгә төшми халыклар —
Язмышында! Алышынса жир-су,
Алышынса да потлар, аллалар,
Үткән өчен Алла җавап бирми,
Җавап бирә икән балалар —
Ә халыклар туган калалар.

Евразия киңлекләрен кичкән
Гөл тажының бер үк элпәсе —
Без исән-сау. Безне давыл алмый.
Без бит Бөек Туран иркәсе.

Биш бармагым кебек Биштавыма
Бәрелеп ярсу жыллар егыла.
— Хуш! — димен дә тагын кул селкәем,—
Хуш! — димен дә яшыкә тыгылам...

1979

Кафтау язы

Караңгы. Яңгыр. Таулар да карадан коелганнар.
Кошлар аваз салып куя куркыныч тоелганга.

Агачлар яфрак яралмый. Ботак аерыларында
Эчәкләре эленеп тора чечен балаларының.

Хажи Моратның киселгән башы Кафтау кырыннан
Бүген карап тора безгә тишек күз чокрыннан.

«Алты мең биш йөз егерме беренче» саны белән
Бу баш егерме беренче гасырга кереп килә...

Баш кисеп туймаганнар, тиресен тунаганнар,
Спиртка салып куйганнар, качар дип уйлаганнар.

Азәрбайҗанда — гәүдәсе, Питерда, базда — башы,
Баш белән гәүдә шул көннән кавыша алмыйча яши.

Бу кадәр дә «изге» жанлы булыр бу урыс, ай-бай,
«Тынычлык хақына» диеп чукуынып ята, һай-һай...

Тауларга тәре эләр Илбарыс-тауга тикле,
Кафтау буйлап тәре эләр йөри Алексей Ике.

Кайнар чишмәләребезгә чишенеп кереп ятып,
Аракы эчәләр алар, автоматлардан атып...

Сайрамый сандугачлар да, акылдан язган бугай.

«Безгә тимиләр әле», — дип калтырый чаттан нугай.

2001

Өязе

Уң ягыңа текә тау тезгәнсең,
Гүя пәке белән уйгансың.
Тау текәңне, нәкъ әлифба сыман,
Ак таш белән йөзләп куйгансың.

Өязекәй!
Синме дәрәя түгел?!
Вак дулкын каксаң да таллыкка, —
Дәрәя гынамы син? — Дингез булдың
Дингез күрми үскән халыкка.

Челлаләрдә көйсәләр дә, сине
Үзенә бормый Нәжип, Хәсбиләр, —
Дим, Агыйдел аша ясак итеп
Озаталар сине Каспийга...

Өязекәй!
Илкәй!
Нечкә билкәй!
Бөгәлләрәң көләч бөгелә.
Дулкыннарың минем йөрәгемнең
Алтын алмасыннан түгелә...

Аһ сез, таллар!..
Тамчыланып тамган
Һәр яфрагы саен сандугач.
Яфрак терелеп, тынычлык кошлары
Монда кайнап, ал таң кабынгач,
Тыңласа, дим, бар дөнья бу моңны,
Бәлки, низагларын кинәттән
Онытыр да, берләшер иде, дим,
Бигүк дус булмаган милләтләр...
Өязекәй,
Яшел беләзеккәй!
Тауларыңның тыны тезгәндә.
Оялма көчәңнән. Тыйнаклығың
Болай да чагыла көзгәңдә...

...Офыклары белән туа кеше.
Офыклары чиксез сөйгәннең.
Талларыңа чуклы йөгән элдем,
Син саклый күр минем йөгәнне...

1982

Миләш

Кара кырау суккан яфракларын
Чак тирбәттем —
Саф моң түгелде.
— Әйтче, миләш, акмы үзәккәң?
Әллә инде ак та түгелме?

— Әлегә ак. Мин әжәлдән һәрчак
Моңнар гына түләр котылам, —

Диде миләш. —
Жыр жырлаган булып,
Мин әле зинданда утырам.

1979

Кичке жайдак

Ат чаба. Дүрт тоягыннан
Дүрт давыл күтәрелә.
Давылларда йолдызланып
Яналар күзләр генә.

Аргамакның колаклары
Тырпаешкан чук сыман.
Ялына сыланган жайдак
Жәядән чыгар ук сыман.

Дүрт давылдан дүрт арканга
Уралып алып жайдак,
Камчылый атын һәм үзен,
Нич кенә тормый сайлап.

Ат керфегеннән тәгәри
Ямь-яшел күз яшьләре.
Тояктан оча очкынның
Тәлгәшле миләшләре...

Төнгә каршы кем ашыга?
Нигә ашыга икән?
Дуслары каршылар микән?
Дошман камчылар микән?

Шундый мизгел, йөрәк сизгер!
Көндөз йә төнлә түгел,
Кичке шәфәккәта шартларга
Жилкенә гашыйк күнел.

Гөлемгә — үргә чаба ул,
Түбәннән — Кәркәледән.
Йөрәге тарихка керә —
Чак-чак түзә әлегә.
Аргамак канатларында
Хөрмәтле вә гыйззәтле
Йөк бар, ул йөк гыйшык хаты,
Өзә торган үзәкне.

Хатта шул: «Мин хисләремне
Тел белән әйтә алмыйм.
Мин синсез ятим, Хәмдиям,
Мин синсез яши алмыйм.

Бүген миңа йөрәк әйтте:
Барып кил аңа, диде.
Аның да һушы сәламәт,
Йөрәге яна, диде.

Өйләнә калсаң, аңардан
Башканы алма, диде.
Эшкә — калсаң кал, сөюдә
Син соңга калма, диде...»

...Дүрт давылдан дүрт арканга

Уралып алып жайдак,
Камчылап чаба...
Таулардан
Ай чыгып килә жайлап...

2001

Кайту

Каенлыкка житәм... Карсылулар
Көлешә-көлешә гүя кар шуа —
Һәр каеным, шампанский ачып,
Ак күбектә килә каршыма...

Торып калам күбек дәрәсәсында,
Туган авыл, мине тартып ал! —
Жир шары зур. Әмма синең генә
Мине тартып алыр шартың бар.

Әй, Көркәлем, юкәң — кәрәзле бал,
Кымызлыкта кымыз өлгерә.
Көчегең дә юлдан премиаль
Сөяк көтеп алга йөгәрә...

Авил, авыл!
Киткәнем юк синнән,
Кайтуым да шуңа үзенчә —
Өйләрең мин балкыптар керәм,
Уч төпләрем кайнар көенчә...

Әнә күршем Вәкил тыкрыгынан
Чабыртып чыккан да кычыткан:
— Рәхәтләнеп чагып калыйм әле, — ди, —
Сирәк кайтасың бит, чукынган!

Бар гадәтем, авылым, синнән килә:
Бераз житди, бераз кызык та,
Бераз моңлы, бераз гына серле,
Бераз гына чирле сызыкта...

Картаяммы? Нинди куркыныч сүз!
Мин гөлләргә таба үреләм.
Үреләм дә бер читкәрәк басам —
Читтән чибәррәк күренәм.

1981

Талант турында баллада

Таһир агай Ахунжановка

Берлин — көлдә...
Прагада — дошман.
Кирегә ага сымак Влтава.
Барлык йолдызларны сүндерсеннәр —
Жиңү барыбер үзенә юл таба.

Моң да, Жиңү сымак, пар канатлы —
Анда — нәфрәт, анда — ярату,
Яраланган саен нечкәрә моң,
Шуңа күрә дә бит талант ул.

Уйный талант Влтава ярында,
Сагышланып талый тальянын.
Тальян телләреннән канап ага
Сугышның нык пешкән баланы...

Милли моңнар,
Имгәнмәгән моңнар!
Камалышта да бит тере сез.
Яшьтә кайрап,
Кылыч суза сиңа
Димнең һәрбер ятим бөресе.

Яшәр өчен туган көмеш тальян
Көлөп кенә карый үлемгә.
Ул — комиссар,
Ертык күкрәк белән
Приказ укый соңгы һөжүмгә.

Арткы сызыктагы «катюша»лар,
Алгы сызыктагы танклар,
Пехотадан алда,
Моңга төрөнөп,
Талант белән тальян калыкты.

Ант талантка тигез. Ахры, шуңа
Син, билгесез солдат, исемсез —
Дошман сиңа ата. Үзенә тия.
Дошман үлә. Син бит үлемсез.

Йөрәгендә аһәңле ут булса,
Юкка чыкмый — жырга ялгана.
Тездән канда —
Ядрә ертып үткән
Тальянны ямый кансыз замана...
...Берлин азат.
Прага да азат.
Ярга чүп-чар кага Влтава.
Ышанмаслык түгел: Жинү сымак,
Талант барыбер үзенә юл таба.

1980

Хәтерләү

Таш юл.
Телеграмм баганасы,
Кеше сыман сөрлегеп,
Чыбыкларын өзгән,
Ярты гәүдәсә белән
Инде жиргә сеңгән, бахыркай!
Ә чынаяк колаклар шомраеп
Тыңлый кичәге көнне!

Ачлык һәм кояш.
Борын тишекләрендә кызган тузан.
Ә син
Барасың да барасың...

1983

Алтын тәңкә жыры

Бер халык күрә — исләми*,
Бер халык күрә хата.
Кем елый? Мин исә ялгыз,
Тузанда жырлап ятам.

Мин алтын, эмма бай түгел,
Байларның сере саран:
Алтын баш кисәр кылычны
Тимердән коя һаман.

Казнадан качып, кызларның
Толым чулпыларында
Чыңладым — чыңлап өзелдем,
Моң алдым шунда гына...
Вакытында өзелегез,
Өзелү мөһимрәк.
Мине каплаган яфрак та
Өзелеп төшкән йөрәк.

Акча санаган уңайга
Йөрәк моңнарын сатып,
Күзен кан баскан «абзыйлар»
Үтәләр мине атлап.

Яратам яңа таңнарның
Үзгәрәп килешләрен.
Калмасын иде йөрәкнең
Янмаган өлешләре.

...Бер халык таний — ышанмый,
Бер халык таний хата.
Беркемгә кирәкмәгәндәй,
Тузанда аунап ятам.

1988

* * *

Йолдызларда сәгать ничә икән?
Бездә, жирдә, төнгә уника.
Ялгышамдыр. Күпне белмим. Беләм:
Намусым бар, халкым, синекә.

Гыйлем эстәп, бар әдәптән читтә
Айга жылым салган бу җиһан,
Йолдызларны тибеп төшөргәнгә,
Ахры, язып килә һушыннан.

Карурманда тудым. Йолдызлыкта.
Чыкмыйм. Юлы бардыр — эзләмим.
Карурман хақына сәждә кыйлып,
Ямау сорый ап-ак тезләрем.

Кеше, нигә айга менгән булдың?
Йолдыз кирәктеме, тәкәббер?
Чәчкә житмәдеме — бер канәфер?
Кадер житмәдеме — бер кабер?
Карурманның черек төпсәсендә
Төнен янган йолдыз ямьлерәк.
Бу ут черек йөрәкләргә кунган
Алтын йолдызлардан мәңгерәк.

Нигә кирәк ул жыр — жырламагач?
Нигә кирәк мезәк — көлмәгәч?
Ник көләргә — карурман эчендә
Йолдызлар вакытын күрмәгәч?

1988

Басуда

Газиз Вафинга

Жәйләр әйбәт килде...

Жылы яңгыр
Ява иртән, ява кичләтеп.
Шундук кояш-кода килеп чыга,
Тәгәрәтеп баллы мичкәсен.

Быел кояш бик тә иркәләде —
Кулдан гематоген ашатты.
Әлифба күтәргән сабый сымак,
Башак баскан энә сабакны...

Кайда бакма иген дулкынлана,
Бал исләре аңкый һавадан.
Башак сөте белән яраңны яп,
Жир сулышы белән дөвалан.

Һәрнәрсәдән сусыл сафлык бәрә,
Һәрнәрсәдә тыныч иркенлек.
Басудагы маза гомерлек тә,
Иркенлекнең гомере бер көнлек.

Яшел башак! Синсез — әлифбасыз!
Тамыр синсез иртә картая.
Бары син тулышкан мәлдә генә
Жир күчәре безгә янтая...

Үз вакытың белеп саргай, башак.
Сагайма да, агай сагайсын.
Пәһлеван бул. Әйдә, сине үлчәп,
Гәзит бите генә саргайсын...

...Кояш, яңгыр белән эссе салып,
Ак мунчаның ташын кыздыра.
Өрлән күптән уңыш сызыгында,
Оясыннан чыгып сызгыра...

1983

Шигырьгә үтенеч

Атын-алтын калдырмаган эти,
Похоронка бары калдырган.
Өни исә:
«Нәжми үлмәс!» — дигән.
Похоронканы да яндырган.

Морза улы түгел, крепостнойлар
Минем өчен иген икмәгән.
Таулар мине, ачка үлмәсен дип,
Балтырганлы Кулга бикләгән.

Жуковский, Державиннар өйгә
Килеп йөрәмәде үскәндә;
Жиде яшьлек сабый, кәжә имеп,
Тузан эчеп көтү көткәндә,
Миннән моңлы жырлар жырлатты да
Тукай агайларга алмашка,
Кояш үзе, чыбыркы шартлатып,
Алып менде мине Парнаска*...

Мин Парнасны күрдем — шарты катгый,
Әмма Парнас миннән уңмады.
Жырлап яшәргә тик хыялландым,
Жырлап кына яшәп булмады...

Заман миңа: «Талант — шартсыз, — диде. —
Пегас** ярсый сабан тартканда».
Шигырь яздым эшкә барган чакта,

Шигырь яздым эштэн кайтканда.

Жирем, халкым!
Үлөнөм, игенем!
Артка этеп юк-бар юрауны,
Бертын белән тамагыма алдым
Сезгә диеп төшкән кырауны...
Ун гаделсез дан-мал бүлешкәндә
Бер гаделне яклап калыктым.
Заман, диеп,
Иман, диеп, Парнас,
Мәңгелеккә синдә карлыктым...

Ә шигърият өчен плебейлар юк.
Ул, хәерсез, белми кызгану.
Чәчкә күзләвенә тамган чык та
Чык түгел ул... Ул да — сызлану!

Замандашны, шигырь, ике әйлә:
Таң атканда, кояш батканда.
Күңелен күтәр эшкә барган чакта,
Юат аны эштән кайтканда.

1983

Онытылган сүз турында баллада

Көн сүрелде. Ташлар жылы әле.
Көтү төште таудан, чаң коеп.
Башмак кайтты. Һәүкәш кайтып керде,
Ачылган капкага чак сыеп.

Көчөкнең дә күз ачылган икән —
Катык кымтый калай савыттан.
Өтәч тирәсендә өерелә
Бәбәй итәк кигән тавыклар.

Мунча тирәсендә кычытканнар
Зәһәрләрен чәчеп утыра.
Ир нәрсәдер корыштырган була,
Өйгә керми — хатын котыра...

— Кеше ирләреме? Кеше ирләре
Көрәп кенә ала акчаны!
Ә минеке алтмыш тәңкә өчен
Ат тизәге көри, корчаңгы!
Адам булсын, диеп, Ыртыеста*
Тракторга укытып кайтардым.
Йә, әйт инде, күлгә чебене,
Кәнүшнәйдә ниләр майтардың?

Кызды хатын. Калмады бернәрсә:
Арба. Ярма. Талак бизләре.
— Кеше ирләреме? Өт-тә-тә-тә!
Өт-тә-тә-тә, кеше ирләре!
Ат дигәннән...
Хатын дәрәс сөйли —
Балачактан атка бәйләнде.
Ат дигәндә жанын фида кылып,
Жир читенә барып әйләнде.

Бригадада алар күп тә түгел.

Тракторлар аттан күберәк.
Хәзер жирдә, дәрес, яктырак ул,
Әмма күктә йолдыз чүплерәк.

Атта туды, атта үләр инде.
Әле үзе исән чакларда
Совнарком калдырган паек итеп
Яшел солы чабып кайтара...

Ә хатынга килсәк... Һәйбәт кеше!
Тик көяләк* — юкны уйлый ул.
Шәүләсеннән өреkkән ат сымак,
Тигез генә жирдә дулый ул...

...Озак йөрөп кавышмады алар.
Димче Дим кичмәде ун кабат.
Солдат әйтте: «Киләсеңме, Сәрви?»
Сәрви әйтте: «Киләм, Мөхәммәт!»

Өйдә савыт-саба шалтыраса,
Сиздермәде алар ничкайчан.
Елмайдылар.
Авыл гел сокланды:
«Вәт бәхетле гаилә, ичмасам!»
Балалар да, шөкер, үсеп килә...
Ана, олы кызы — иркәсе,
Шабырдатып сыер сауган була,
Ташып китми микән бидрәсе?

Нәкъ шул чакта урамнан, сөйләненп
Килеп керә бригад кассиры:
— Кеше ирләре энә, тырыш булгач,
Ел да ике сыер асрый!

Кеше ирләре дөньясын гөл иткән,
Кеше ирләре — кара тирләре!
Кеше ирләреме? Эт-тә-тә-тә!
Эт-тә-тә-тә, кеше ирләре!

Хатын ведомость суза. Акча саный.
Иркәй аны-моны белешми:
— Кирәкми, — ди. —
Иртән Сәрви алыр.
Кичтән акча санау килешми...

Шулай ди дә, карлыганнар аша,
Эңгер зәңгәрәндә коенып,
Үзе белән иңендә күтәрөп
Айның утырып туган колынын, —
Ул тупсага үтә... Менә ишек...
Моңсу гына өйгә керешли
Туктала да:
«Бар нәрсәбез житеш.
Өтнәке, — ди, — нидер житешми».
«Нидер» дигәч, нидер жу иттерөп
Телеп ала йөрәк түреннән...
Нәрсә соң ул «нидер»?
Үле? Тере?
Өллә үлеп, тере күренгән?
...Ялт кабына дөнья. Яшьлегендә
Калган аты гүя пошкырды —

Ат өстеннән гүя, йөрәк ярып,
«Яратам!» дип кемдер кычкырды...

«Яратам!»
Аһ, бу бит онытылган сүз!
Өйтелмичә калган беркемгә.
Таш капчыкта картайган тоткындай,
Инде чыгасы килми иркенгә.

Бәлки, сөю һәркемдә булмыйдыр —
Аны бары уйлап табалар?
Бәлки, сөю һәркемдә чиксездер —
Тик чамага житми чаралар?
Бәлки, сөю бары шыткан орлык —
Бер яңа гөл уртақ тармактан?
...Ай гөлгеле* һаман бармак имә,
Һаман төер үтми тамактан.

Өйгә керә. Зәңгәр тәрәз аша
Өйтә айга:
«Шулай юрадым:
Миннән сиңа тик бер адым булса,
Гомер иткәнемә — мең адым».

1983

Авылдашым Зәбир дустаныма

Агымсуга карап гыйбрәт алам —
Карашларың сулар көчөндә.
Синең акланыңда печән чабам,
Чабам, Зәбир, синең өчен дә.

Агачларга карап гыйбрәт алам —
Яктырасың яфрак эчендә.
Синең акланыңда җиләк кабам,
Кабам, Зәбир, синең өчен дә.

Сабыеңа карап гыйбрәт алам —
Улың бигрәк синең төсөңдә.
Очратам да, сөям яшыкә тыгылып,
Сөям, Зәбир, синең өчен дә...

1985

Төнге авыл

Капка төбе. Мин ялгызым.

Янымдагы таш бүкән

Айдан күз алып яктырган; таш бүкән күзле икән.
Ата-инә, яр юк, һичкем таш кочмаган, үпмәгән.
Көн буге үпкән кояштан суынып та бетмәгән.
Чемченеп күк хәтфәсендә йөзә ай — алтын бәрән;
Шушы айны үз итмәсә, һәр адәм гомере әрәм.
Утырам нурлы сын булып, индә төннең яртысы.
Шылт итми адәм вә яфрак, читән вә каралтысы.
Утырам карап авылның, үтеп кыл карасыннан,
Кичен түшәккә авуын чыбылдык арасында.
Тере дә, үле дә түгел, кем исән — мырлап беткән;
Кичә кичергән афәттән гүя ул мәрткә киткән.
Ишек биксез, бакча чиксез, мунчасы тәрәзендә
Ай йоклый... йоклый бал корты

башлаган кәрәзәндә.

Коела күктән шым гына ажаган балкышлары.
Башлана башлый башаклар тс-тсы, чыш-пышлары.
Кайдадыр авыл очында үксәде, тынды көчек.
Эче авыртты, күрәсең, ачыган катык эчеп.
Янә тын... Иллә дә рәхәт!.. Кинәт бер каз елгада
Каңгылдый, авазы төнгә хәнжәр булып кадала.
Кит, гауга! Кит миннән, көрәш!

Бир, Ходай, миңа тынлык!

Тынлыкны мактыйм үземдә көчәйгән саен коллык.
Күкрәгемдә кузгалган көч «мин разый»га авышып
Торганда, ишетәм арбаның шыгырдаган тавышын.
Ыңгырашып, якыная йөк; аты айлы караңгы;
Кайта бүрәнәдән кемдер — төнгә урман карагы.
Кагылып үтә жил — борынга усак ачысы үрли.
Таш күрә мине, тик менә ут күршем генә күрми.
Борылып айлы тыкрыкка, калтайган арбасыннан
Ул бүрәнә гөрселдәтә кычыткан арасына...
Күрешсәм килеп китә, яшәгәч гомер кичеп.
Ат тугарыла. Ябыла мөгарә сыман ишек.
...Утырам капка төбөндә, индә төннең яртысы.
Шылт итми адәм вә яфрак, читән вә каралтысы.

1990

Татар китабы

Әбрар Кәримуллинга

Кара төннән чыккан кояшымдай,
Ташта чәчәк аткан гөлемдәй,
«Кем мин?» диеп типкән йөрәгемдәй,
Телле телсез булган телемдәй,
Казна түгел, халык көче белән
Гасырлардан ямьләп ил таңын,
Йөзем, телем һәм күземне ачтың,
Татар китабы, әй, татар китабы!

Табигатьтән мирас зиһенемдәй,
Киләчәккә илткән юлымдай,
Дуслар кулын кысқан кулларымдай,
Саф һавага мохтаж тынымдай,
Мәңгә адаштырмас маягымдай,
Сине, язмышымның уртагын,
Тузан да төшерми саклап киләм,
Татар китабы, әй, татар китабы!..

1985

Татарлар, берләшегез!*

(Жыр)

Жавап тотар заман килде —
Байракка тиңләшегез.
Иман нуры булып тамсын
Коръәнгә күз яшебез.
Азатлык өчен жанны да
Кызганмый көрәшегез.
Таңнарда серләшегез —
Татарлар, берләшегез!

Арабыздагы имансыз
Карагруһ көяләрен,
Милләтен сатып мал жыйган
Бар эшем ияләрен,
Тамырлары белән йолкып,
Кояшка күрсәтегез.
Бер телдә сөйләшегез —
Татарлар, берләшегез!

Без — илен сөйгән илдәшләр,
Егәрле, сәләтлеләр,
Ватаннан ватансызлыкны
Куарга сәбәплеләр.

Кайтып туган нигезләргә
Ил өчен көрәшегез!
Бер моңда гөрләшегез —
Татарлар, берләшегез!

1991

* * *

Адаштым таныш урында, нык аек булсаң кыен;
Упкыннарга алып керде кемнәрдер таккан уем.

Тауга тезләнгән авыллар тауга ни ялваралар?
Кысыр болытлар «Бетмибез!» дип микән кабаралар?

Тирбәлә телдә якты сүз, тик нигә өзеп булмый?
Ник жиргә шатланып баксаң, кайгырмый түзеп булмый?

Сине уйласам, и тормыш, жаным жырлар ыргыта;
Тик халкыма сузган чакта, кемнәрдер кулдан тота.

Маңгаемнан нур чәчелә — томанда нурлар фидан;
Намусның тук базарында сатылып бетте иман.

Күктәге барча мәжүси аллалар мине сөйми.
Бу хакта пртакул белә, кеше дә шулай сөйли.

Томан суқырайткан кояш күрми батышка күчә.
Ул да, иртән яктырам дип, кичен упкынга төшә.

1986

Вулкан төбөндә, тетрәнәп...

Тышкы һәм эчке матурлык
Нич кенә төгәл килми.
Даһилар чибәр булмыйлар,
Чибәрләр шуны белми.

Вулкан төбөндә тетрәнәп
Яратылганда даһи,
Табигать жан белән тәнне
Адаштыра, билләһи.

Ярала ялгыштан дәрес,
Бәхеттән — бәхетсезлек.
Жанда — илаһи рух, тәндә —
Мәһабәт килбәтсезлек.

Чибәрләрнең даһилыгын,

Даһилар чибәрлеген
Үлчи бер нәрсә: сөюнөң
Трагик төгәллегә.

1986

* * *

Казыймын кызгылт томаннар,
Казыгандай кызыл комны.
Нур катламына житәрәк
Көрәгем шартлап сынды.

Ялгызым моңсу. Рәхәт тә.
Көчләми моңсыз төркем.
Сине матурлыйбыз диеп,
Пычрата алмый һичкем.

Упкын кырына шәм итеп
Элдем дә йөрәгемне,
Тырнаклар белән тазартам
Мәтесен көрәгемнең...

1987

Трибунадагы телсез

Бәхетсез ил, әй, бәхетсез халык!
Шуып күкнең юеш түшеннән,
Күкрәкләргә кунган йолдызың да
Адам күз яшендә шешенгән.

Алкышлардан туган ялгышлардан
Догасын онытып, тулган ай
Оеп йоклый... Улларыңа охшап,
Аең да кол — шул ук крепостной.

Үзгәрергә иде, эмма шартлар
Бик тиз үзгәрмәслек үзгәрткән.
Күтәрергә иде халык күзен
Тирес көри торган көрәктән.

Бөекләрдән көек исе килә...
Өченче мең кәргән заманда
Әле һаман мәетләр яндыра
Сталиннан калган команда.

Бәхетсез ил, әй, бәхетсез халык!
Түгел идең болай ваемсыз.
Кичә трибунада телсез калдың,
Бүген — утсыз, сусыз, каенсыз...

Уян, илем, уянмасаң — үлем!
Без сине үлемсез яраттык.
Синең хакка кан тамырларыңда
Кызыл кан тупларын шартлаттык...

1988

Энже турында баллада

Тагын давыл купты... Бу давылда
Яңа энже, диләр, ярала.

Энже эзлэп дулкыннарға чумам,
Энже нуры кирәк ярама.

Диңгез төбен кармап, кулга нидер
Эләктердем... Нурдай тишелеп,
Ярга чыксам — ah! — энже дигәнем
Баш сөяге икән кешенең!..

Утка пешкән сыман, башны кире
Орам дигән мәлдә упкынга,
Мине, мәгънә колын, тиргә салып,
Өн тетрәнде:
— Адәм, мин монда!
Саф сөю һәм ирек өчен, — ди бу, —
Көрәштем — алдандым — ил күрде:
Кара яшьтән йөрәк ялкынында
Кайнап, ак энжеләр өлгерде...
Башкисәрләр башымны кисмәде.
Мактап яшәттеләр... Сагыздай
Яшемә — сизмәдем — кайчан, кемнәр
Төс үзгәрткөч агу тамызды?

...Мин шикләнеп күз сирпим.
Гүяки
Нур өермәсендә кояшның
Йодрык кадәр ике энже яна
Күз чокырларында бу башның...
Кем булган ул? Гыйсъянчы?
Ил сатып
Даһилык яулаган шайтанмы?
Инде илгә, мин чын энже диеп,
Сәнгать сыйфатында кайтамы?

...Диңгез, илһамланып, тау актара,
Айкылычлар уйный ялтырап.
Энже тулы баш сөяге белән
Нишләргә дип аптырап,
Ярда торам...

1987

Халык Бабасының теле

(Эстон шагыйре Матс Трааттан)

Менә кабер. Юк баш очында таш —
Борынгы Тел монда жирләнгән.
Онытылган кабер... Аңа хәзер
Килеп баш та ия белмиләр.

Ө Тел тере. Кабереннән казып
Алырлар дип яши һаман да.
Тагы көнгә чыгар сымак
Гүзәл
Ия, хәбәр, затлар, заманнар...
Иреккә чыкканчы һәм кабаттан
Әйләнгәнче уртак бәхеткә,
Таш һәм тузан белән серләшә ул
Жир астында — тирән ләхеттә.

1987

Нурлылар жыры*

Уфада «Нур» театры ачылу уңаеннан

(Жыр)

Яктыртты «Нур» Уфабызны! Нурга тулды юлыбыз!
Сез дә нурлы, без дә нурлы — һәммәбез дә нурлыбыз!

Сүндерсәләр дә сүнмәдең, кабындың, «Нур», яңадан.
Яралгансың туган телдән — мәғрифәтле анадан.

Уят син, «Нур», халкыбызның кызларын һәм улларын.
Чирттер күнел кылларында сихри татар моңнарын.

Яшә син, «Нур», нык тор син, «Нур»,
изге сәнгать сагында.
Иркәләп үстерер халкың кояшлы кочагында.

1989

«Түгәрәк Имән» төбөндә

(Яңа гасыр «тентүен» үткәндә)

Күрмәделәр мине, ай, күз белән,
Тик сөйлиләр шелтәле сүз белән.

Халык жыры

Батырша һаман юк. Күзне кисеп
Исә кызгылт сәмум ниндидер.
Жилкендердем, ил күндердем, дигәч,
Юк, йөрәк, яңадан жилкендер!..

Минме азатлык дип айкалмадым,
Бүген яңа гасыр тентүен
Үткән чакта
Сорыйм: милләтме без?
Әллә пошмас коллар көтүе?!

Бер тетрәнү көтә бездән тарих,
Бер кыйралыш көтә Илаһи.
Ялган Ватан өчен корбан — савап,
Үзебез өчен гөнаһ микәнни?

Ишетәсезме: күкләр күкри! Күкри!
Күрәсезме: ялт-йолт яшеннәр?
Безнең богауларны, дөбердәтеп,
Офыкка бушата яшь өннәр?

Мин үзем шул яшеннәрдән туып,
Баш күтәреп хурлык-коллыкка,
Ак болытларымнан чалма киеп,
Жиргә сибәм якты орлыктар.
Үсегез, үс, ирек пәрвәрләре!
Чүпләр үстөрмәгез арага.
Егерме беренче гасырга кол керү
Гөнаһ татар дигән карьяга*!
Ишетәсезме: офыктар дөберди?
Күрәсезме: яшен кайрала?
Татар кылычының ак йөзөндә
Алсу шәфәкъ булып кар яна!..

1999

Кеше эзлэп килэм...

— Мин ирекле! — диеп кычкырттылар.
Сайлау житсә, иңнән сөйделәр.
— Сөйлә! — диеп, үз каным сугарган
Байрак белән авызым төйделәр.

Бик тә сөйләр идем — тел әйләнми.
Байрак аны таштай бастырган.
Тел үзенә һәрбер пәйгамбәр
Байрактарга төрөп астырган.

Пәйгамбәрсез, аннан кешесез калгач,
Юлбашчыларга тик юлыктык.
Без, «шагыйрьләр», тарихта — тәү тапкыр —
Халыкның аһ-зарын оныттык.

Бер кулыма — кан сауган исемлек,
Бер кулыма шәмдәл-ут алып,
Көпә-көндөз кеше эзлэп киләм,
Кеше диңгезендә буталып.

Күз бәйләнде, ә кала караңгы,
Ул киловатт санап кысыла.
Урамнарны төнгә микроскоптан
Мин карыймын салып учыма...

1988

Ике елга тамагында

В-га

Синең белән авырлык күрмәдек —
Тик сөю газабын кичердек.
Сусаган атларны кичүләрдә
Шәфәкъ дәрәсәсеннән эчердек.

Әле ике елга тамагында,
Агачлыкта, шаулы агымның
Куркыныч төшендә, кочаклыйсым
Килде сине —
Ярты жанымны...

Яшьнәде күк!.. Изде безне шәүлә:
Агач дисәм — котсыз колгалар!
Яфрак итеп акылын койган колга —
Бу кайсыгыз эше, елгалар?!

Нәрсә янап гыжрый бу зәкъкумнар*?
Тарата шом, чыш-пыш, шыр ялган?
Агуыннан череп, авар тиздән —
Минем моңарымнан болганган.

Кырлы курай сыман утырып корып,
Мәскәүдән жил чакырып котырган —
Дога кылам: елга аеры акмас
Черек кәүсә салган коткыдан.

Дулкынланам, гүя беренче кат
Сине күрергә дип килүем.
Мине мәңгә дулкынлансын өчен
Син вакыйга иттең сөюне.
Сине үбәм... Зәкъкум артларыннан

Күзәтәләр — беләм, килешми.
Шартлатыр да идем — бу дөньяга
Минем дулкынлану житешми...

...Төн бик якын. Жәллад өйгә кайтып,
Минем кулъязмамны актара.
Ә без ике елга тамагында
Шәфәкъ эчерәбез атларга...

1989

Ут

Без өшедек. Ah, хәерсез сәгать!
Туңып үләбезме далада?
Буран аша ай кыйшай — шадра! —
Гүя аны пәри ялаган.

Жылыталмыйм сине... Соң, үземне
Учак итим мәллә, сөйгәнем?
Синен өчен ят балдактан үтеп,
Утка ике гомер түләдем...

— Йокым килә... Йоклат әкият сөйләп! —
Дидең дә куркыныч карадың.
Бу дәһшәттән, килер бәла тоеп,
Чигә чәчем кардай агарды...

Ә давыл котырды... Ашык-пошык
Корыштырган киндер куышың
Бердәнбер казыгын какшатып, жил
Үпкәдән үкчәгә шуышты...

Кайдан бу гамь? Көтмәгәндә жиргә,
Гүя утка сузып кулымны:
— Бу ут! — дидем. — Кер учакка тизрәк!
Безнең ут бу... Бу ут — борыңгы!

Кар сарылган якты сының белән
Бербөтен боз булып ул чакта
Иелдең син ышаныр-ышанмас
Мин бар иткән сихри учакка...

Кем күз буды? Караштан ни туды?
Күрүемчә, канлы кызарып,
Арабызда учак яна иде —
Жирдә исән калган кислород.
Белгән догам укып, ут өстендә
Бармакларын удым кулыңның.
Эреде керфегең... Күзең... Үзең...
Һәм елмайдың: «Менә жылындым!»

Без шат идек. Хыялый учакка
Яккач соңгы өмет чималын,
Ниһаять, уяңды җанда ач рух —
Ходай Тәгаләсе Иманның...

...Дөнья тынды. Ай, актарып чыгып
Пәриләр өерен давылның,
Моңсу төнге күктән карап йөрде
Биләмәсен йөз мең авылның...

1990

Укучыма үзем турында

Сиңа дигән йөкне киң жиһанга
Алып чыгам дисәм, ни баса?
Мин — ракета, таш баганаларга
Арканланган хәлдә ләбаса.

Двигатель эшли, ягулык мул,
Юк йөгемдә хәтәр кораллар.
Омтылам — күз чәчрәп чыгар! — аркан
Өзелми, житмеш кат уралган.

Сакчылар күп: үзәктән көч алып,
«Әле бай», «Бик Бай»ларны күтәргән
Колбиләүче әдип ул — россияң! —
Мине жырдаң читкә этәрә...

Алар миңа махсус тәмуҗ ясап,
Утын ташыганда учакка,
Мин кузгаткан намазлыкларыннан
Иблисләре тулды кочакка.

Үкенмимен, әгәр каләм тәмләп,
Йолдызларга иркен үрелсәм,
Шигъри кроликлар арасында
Чәнечкеле гыйфрит күренсәм...

Укучы дус, әйдә, кылансыннар.
Килер заман аерып алардан,
Иске йортның ишеген ачкан сыман,
Ачар әле мине яңадан.
Рухның дәһри колбиләүчеләре
Чыбыркыдай череп сүтелер,
Шигърият иркәмнән тел, нәсел, жир —
Ил алдында гафу үтенер...

Укучы дус, сиңа еллар аша
Килми калмас моңсу бер хәбәр.
Үзем үлсәм — Жәбраил, диярсен,
Үтерсәләр, әйт, ул — Пәйгамбәр.

1990

Язгы нурлар

Флүрә Низамигә

Ачылган кораллар сыман,
Агымсу асларыннан
Жемелди энҗе күрәннең
Былтыргы карасында.

Кабынгач урманда язның
Нурлы борылышлары,
Иркәнәйдә күрәннәрдә
Энҗе тын алышлары.

Кыйналып чатнама кышның
Ирексез камчысында,
Өверелә агымсуга

Ярату тамчысында.

Кояшның бер генә бөртек
Йөземен кабып карап,
Зеңгелди хәрәкәттә кар —
Энже төялгән кораб.

Эленә дугага божра,
Чарлый төн тамакларын —
Гөпелдәп төшә карларның
Ап-ак аргамаклары.

Күр, энә һәрбер чокыр яшь,
Зәңгәр нур уйный-көлә,
Кар бөртекләре кешедән
Хислерәк була белә...

...Хәят тамыры — акылдыр.
Ул акыл хистән икән:
Урман кар базында тойдым —
Мин әле исән икән.

1991

Без исән!*

(Жыр)

Ташлар басты, ташлар басты безне,
Биш гасыр ташлардан изелсәң,
Таш күзеннән жандай чәчрәп чыгып,
Өйтү ләззәт икән:
«Без исән!»
Жимертелгән шәһре Казан сыман
Атылырга рәткә тезелсәң,
Жәһәннәмнән кабат күтәрелеп,
Өйтү ләззәт икән:
«Без исән!»

Безне талап, алар баемады,
Хәер сорашалар — син күрсәң!
Без һаман бай, чөнки таңнан торып,
Милләтебез эшли.
«Без исән,
Без исән!
Без исән!»

1992

Егъла, татар!

*Атаклы тарихчы-археолог
Равил әфәнде Фәхретдингә*

Болакның балак буйларын аркылы-буйга гизеп,
Штиблет белән бер күзле миллион микробын изеп,

Мин килдем Сөзгә, и бәнем, күз яшем камчысында,
Калмаган иде милләткә өметнең тамчысы да;

Әмма, кем!.. Синең гаиләң, нурланып, ачты ишек.
Куандым күреп — Ярабди!.. — түшәмгә аскан бишек.

«Чын ир, — дим эчтән. — Кыяналып,
житеп шушы яшенә,

Бәби үстерә... Түгел без бөлжәрәгән кәлжемә!..»

«— Булат бу, — дидең. — Оныгым.

Көндөз — көр, төнлө — жылак.

Житмәсә, черки — бимаза. Якында — Кабан, Болак».

Хушландырып ач тамакны, күрсәткәч ятар урын,
Бөлжәрәгән кәлжемәдәй без китеп бардык кырын.

Изрәп, үлеп йоклаганмын — черки бар ни, булса ни;
Уянам — чү! — күтәрчендәй гөргелдәп егълый сабий!..

Ул егълый, килен борчыла, мин — шат, горур, гасаби;
Милләт бар һәм булачак, — дим, —
егъласа хет бер сабий!..

Егъла, туксан өч сабые! Егъламас — көнен күрмәс.
Яңа гасырга бу татар инде кол булып кермәс.

Егъла, татар, Сөембикә, Кол Шәриф рухын чакыр!
Бишәктән бугаз чарласаң, синнән, шәт,
чыгар шагыйрь!..

Төнгә өчтә, егълап, Казан болакларын* яңраткан
Бер Булатның ченрәвенә мин, милләт, сөенеп ятам...

1993

Балалар бакчасы

Рәшит Әхмәтҗановка

Бар Казанда бер йорт... Шагыйрь дигән
Куркыныч ләззәтле ат алып, —
Монда
Мин һәр төндә ята идем,
Баш астына салып балтаны...

Хәтерлимсең, тәкъсир: көндөз монда
Уйнап-көлсә гамьсез сабийлар,
Төндә Суконканың бандитлары
Налет ясап, йортны талыйлар
Иде...

Ө бит миңа, ялгыз каравылчыга,
Кол Шәрифтән калган бер нәзер:
Дошман килсә, балтаң чәчкә атсын,
Гүяки кып-кызыл канәфер.

Гомер бакый күктә жырны саклап,
Рәхмәт ишетмәскә өйрәнгән
Ай төшә дә, алтын калкан булып,
Мине каплап ята келәмгә...

Сабыйлар кызганыч... Бакчабызда
Алар әле югын юklar да,
Йөрәк әрни... Канәфер каны да
Түгелмәсен уенчыкларга...
Келәмемә төрөп, аемны да
Урлап ашарлар дип,
Ничек тә —

Балтадан да үткер как гәүдәмне
Кадаклап, күз йоммыйм ишектә...

Балта йөзе, аннан чәчелгән нур
һаман да шул хөкүк көчөндә,
Чөнки аны мин үткерли идем,
Рәшит дускай, синең өчен дә...

1992

Хәсән Туфанга

И минем сәждәм шагыйре,
Ниһаять, теге Вакыт
Ватылды...
Яңа Вакыттан
Камчылый безне тәнкыйть.

Тыйнак идең... Тар тәүфыйкның
Сәбәбе кемдәлеген
Белгәч, тыйнаксыз булмыйм дип,
Тәмуғлар көндәлеген
Хәтта Син язмадың, абзый,
Тыйнак диссидентыбыз:
Чал чәч учмасы — кылган баш,
Буби, Идел-йортыбыз...

Туфанча сүтеп шигырьнен
Ижеген, өтерләрен,
Юнәлтмәдең Нероннарға
Һөжүм компьютерларын.

Калдырган булсаң безләргә
Каземат вәгазен дә,
БМОга таратыр идек
Фифарус кәгазендә.

Куркак тыйнаклыкта бөлдек.
Шуңа, йотып яшьләрен,
Һич мантий алмый «мөстәкыйль»
Татар энекәшләрең.
Ямап аклы күлмәкләрне,
Бераз күз йомып кисәк,
Без һаман кер күтәрәбез,
Без хәтта һаман исән.

Ясыйлар синнән фәрештә,
Пәйгамбәр идең бугай...
Сиңа чәнечкеле кырда
Фатиха биргән Ходай.

1992

Суфиян бабай бәете

Укыгыз бәнем яуда язган сүзөбезне,
Күргән кебек булырсыңыз үзөбезне.
Менгән атым жирән түгел, шомырт кара,
Яурынында мылтык-кылыч ялтырап бара.

Килеп життек Донец дигән су буена,

Гажизлэндем сугышның нык булуына.
Дошманнарның туплары бик ерак ала,
Ерак ала, төшкән жирдә чокыр кала.

Сулар акты, судан да күп каннар акты,
Чигенмәдек, дошман үзе безгә капты.
Менгән атым башын чайкый каршы жилдә,
Кайтыр көнем булыр микән туган илгә?

Сайрый былбыл, сыкрый аккош бу жирләрдә,
Жөмлә агач яфрак яра тугайларда.
Кайтыр көнем булса икән туган илгә,
Хәсрәтләрем барчасы да бетәр имди.

Үз хәлемне, күргәнемне бән сөйләдем,
«Йосыф китабы» көенә бән көйләдем...

1992

Сагыш

(Алтмыш яшем уңаеннан)

Мин сизәм, шуңа да сызам,
Сызып түзәм әлегә, —
Әдәби кичә Кырлайдан
Күченә Кәркәлегә.

Болай да сагышлы идем,
Сагышым тагын артты —
Әдәбияне ничегрәк
Каршылар яше-карты?

Табылырмы аск инсан,
Инсафлы күренерме?
Әллә имансыз чокырга
Лап итеп сөрлегерме?

Егъламасмы урамнарда,
Очратмый бала-чага?
Мәптектә Тукайны тапмый,
Күчмәсме урысчага?

Әдәбиянең күчәре —
Әдәбият кичәсе.
Ун гасырны исән кичеп,
Монсын ничек кичәсе?

Әдәбиясен култыклап
Килмәсә Әдәбият,
Өязе тугайларында
Йөземә калкыр оят.

1999

Азнакайдан үтеп барышлый

Шәһәр утларының жылысы юк.
Керфексез күз — шәһәр тәрзәсе.
Балкондагы азык әржәсендә
Кымшана ач йолдыз гәүдәсе.

Ун көн элек эленгән ап-ак кер,

Әнә жепшеп янә кипшенә.
Туктап, шул керләрне кертеп китсәм,
Аңлашылыр микән кешегә?

Чакматаш юллардан үтеп барам...
Әх, вакыт юк кереп йөрергә!
Менә шулай, халыкка кермичә
Үтеп китте безнең гомерләр...

Сорау туа, шомарган юлларда
Очрап куйса жансыз сикәлтә:
«Бу йортларда синдәй кеше яши,
Бар, бел — үзең бүген ни хәлдә?»

Үксим — моңа кадәр ир-егеткә
Ник бирмәдем үтет? Ә нигә
Сузмадым чәчкәләр чын гүзәлгә?
Татлы ширбәт — һәрбер нәнигә?

Экраннардан пышылдыйсым килә:
Ник мондый без? Нигә дәшмибез?
Ник бу кадәр дәрәс уйлыйбыз без?
Ник бу кадәр ялгыш яшибез?

1996

Автобуста

Үземнән алдагы рәттә
Яшь ана, чиста гүзәл,
Сабыен уйнатып килә, —
Мин, гашыйк, көчкә түзем.

Ул аны чут-чут үпкәндә,
Жилләре миңа тия.
Кырык корама юрганда
Мин ятмыйм икән нигә?

Нигә хет бер уенчыгын
Ул миңа бирми икән?
Нигә ул мине яңадан
Биләүгә төрми икән?

...Әндәшми күзәтәм аны
Утыргыч арасыннан.
Кушучлап мэхәббәт жыям
Күзләре карасыннан.

1997

Кабанда давыл

(Романс)

Тыйнак булдым — ихтыярыз калдым,
Кадрләдем — калдым кадрсез.
Күренми шәһәр, күренми авыл.
Казанда тыныч, Кабанда давыл.
Үзгәртергә мине әзерсез дә,
Яшәтерсез микән жәберсез?
Күренми шәһәр, күренми авыл.
Казанда тыныч, Кабанда давыл.
Башларың әйләнсә көймәдә,

Адашасың икән күлдә дә.
Күренми шәһәр, күренми авыл.
Казанда тыныч, Кабанда давил.

1997

Шагыйрь Кәрам Бакиров

Такташтай, сварка сыман,
Зәңгәр күз янып тора.
Бик яхшы шагыйрь булса да,
Гел читтә калып тора.

Ул икенче инфаркттан
Чак-чак котылып килә.
Коммунистик урамнардан
Бауга тотынып килә...

1979

* * *

А-га

Сине эзли. Беләм, якындасың.
Адаштыра безне кемнәрдер.
Нәрсә ашый күзнә? Ач төтенме?
Бәлки, илдән качкан көлләрдер?

Аерылу — ят, кавышу — жинаять.
Күзләреңнең шомырт карасын
Якты чыктай яшыкә манам, әйдә,
Жем-жем итеп, чем-чем карайсын.

Без бәйләнгән теге бердәнбер жеп
Корыч арканнан, дим, түземдер.
Кавышулар мөмкин... булмагандай,
Аерылу да мөмкин... түгелдер.

Их, белсәмче!.. Беләме соң яшьлек
Чишмәсен кайсы тау култыклар?
Шулай гомер үтәр, бер зиратта,
Сәйдәш нотасыдай, юл туктар.

Исемемнең варисәсе бар ла,
Жисемемнең юк шул варисы.
Варисымны тәмуг төбеннән дә
Килә, дускай, эзләп карыйсым...

1993

Заман башында

В-га

Дөнья тыныч. Туплар атмый. Әмма
Нидер, кемдер шартлый... Беләсең.
Шундый тыныч... Жәлил Әминәсе
Булып күз алдыма киләсең.

Сиңа төртеп күрсәтәләр сыман:
«Халык дошманының хатыны».
Төш кенә бу... Бу — дәүләтле булган
Кыргый курчак уены, алтыным...

Каурый белән хәят көзгесеннән
Бар тапларны сөртсәм, кыз бала,
Гүзәл Илаһ булып бу көзгедә
Синең генә нурлы йөз кала...

Карашыңның кырыс сөрмәсендә
Кайдан мондый моңсу тирәнлек?
Яшьли сиздем: милләт милке икән
Синең түзем, синең зирәклек.

Соңламаска! Кояш күкрәгеннән
Сыдырып берәз сөю сөрмәсен
Илгә бирик! Кеше «сөймичә дә
Яшим» дип алдана күрмәсен.

Кем өчендер заман ахыры бу,
Безнең өчен башы заманның.
Заман башы сөюе хакына
Пычак йөзе сыман таландык.
Сак бул, дисең. Әйе, мәкер сансыз.
Тыныч туплар алдан атмыйлар.
Буровойда жиңел тимер — тонна,
Фәрештәләр мине саклыйлар.

...Төнгә каршы дошманга гөл бирик.
Ул гөл сөя, чөнки үлемсез.
Һәм, ут алып, тауга күтәрелик,
Дусларга ерактан күренсен.

1989

Бөреләр

Сүгенә күрмәгез инде,
Сандугач килде кичә.
Һәлакәт сыман яңарып,
Яфрак жилләре исә.
Гаепсезгә таламагыз —
Жан туза, гомер уза.
Бөреләр, шартлап ачылып,
Ерактан кулын суза.

Күрсәтмәдән читкә чыгып,
Сез, сабый бөреләрем,
Мине күреп вакланмагыз,
Калыгыз эреләнеп,
Булырсыз тереләрем.

Агач анасы көндезен
Бөреләрен уйната.
Бер-бер хәл булса дип, төнлә
Киендереп йоклата.

Миңа тик кул сузган өчен
Көннең шундый чагында
Тамырдан куптарылсагыз
Бульдозер кочагында,
Нишләрсез ул чагында?

Сезне яклап жаһиллэргә
Каршы атлармын кебек.
Тимер чылбырлар астына
Ятып шартлармын кебек.

1989

Кырым. Таң ата. Беренче күрешү

Уянам да... Зәңгәр, зәңгәр!
Таумы шулай, әллә таңмы?
Сикереп торам һәм жылыймын, —
Алда — диңгез, артта — пальма...

Поезд килә оетып кына,
Оетып кына ал таң ата...
Агач уяу: анда төнен
Ишек каккан тавыш ята.

Болыт бушак, галәм кысыр,
Диңгез ятим, хужасыз яр.
Хужасыз яр — нужасы бар,
Бу нужаның узасы бар...

Таңга нәрсә? Кысрыклый да,
Болыттан буш сал агыза.
Чәчкәләрнең авызын ябып,
Алдаткыч балын тамыза...

...Кара диңгез оеп кына
Кичәге чүп-чарны көри.
Кәрзин аскан урыс карты
Ярдан шешә жыеп йөри...

1983

Диңгез ярында кызына

Василий Беловка

Урыс баскан Кырым
Төягән дә кырын,
Бөтен жирне биләп,
Ярда ята кырын.

Чәче иңгә яткан,
Сакал-мыек баскан.
Кендегенә кадәр
Алтын төре аскан.

Дин күкрәктә түгел,
Дин йөрәктә була.
Дин йөрәктә булса,
Бик кирәк тә була.

Урыс фажигасе
Динсезлектә генә.
Мәжүси мин-минлек
Мәнсезлектә генә.

Урыс фажигасе

Азгынлыкта гына.
Ялган тарихына
Житми нокта гына.

Мин Крымны бүген
Кулларыма алдым.
Сабынлап, диңгезнең
Күбегенә салдым.

Укшыттым, жепшеттем,
Кырындырдым гына!
Кыргычлап, сабынлап
Юындырдым гына!..

Ни күрәм? Диңгездән
Чыга чиста сабий!
Аны хәтта дөнья
Кеше итеп таний!

Йомшак сөлге белән
Кипшендердем генә!
Тәресенә ымлап,
Төшендердем генә:

Динле бул, илле бул,
Басып кына алма!
Башка милләтләрне
Кайгыларга салма!

Баскан жирләреңнән
Чыга бел син салмак.
Чыгалмасаң салмак,
Үзең жирсез калмак!

Әгәр тыңламасаң,
Миннән җавап алмак.
Шул хакта кисәтеп
Яныйм, энем, бармак...

1996

Кырым

Жәйрәп ята күкерт-зәңгәр
Кара диңгез.
Дулкын сигез, диңгез тигез —
Безнең нигез
Сезне яшәртәргә.
Илдә яшәтергә.
Дулкын тугыз булса, диңгез
Какшый төптән.
Кулым саптым, энҗе таптым —
Гомере үткән
Көтеп сезләрне.
Кара күзләрне.
Тозлы дала, яшел үзән,
Очлы таулар.
Очтан очка, очтан очка
Суздым баулар
Яшьне киптерергә.
Йөзем иктерергә,

Айлы манара турында баллада

*(Симферополь базарында
хәер сорашкан урысларны күргәч)*

Дустым Бәкер Нематуллаевка

Бер мәчетсез калган Акмәчеттә,
Алтмышлап елдан соң урамда
Бер айлы манара нигезен эзли,
Аһ, манара — даһи дивана!
Илдән сөрдәрсәләр — жылгә кер!
Жилдә илгә кайттың, әй, Бәкер!

Кичәге талаучы юл сорамай,
Хәер сорый. Бирмә син аңа.
«Алсын! — ди манара. — Иман калсын!»
Аһ, манара — даһи дивана!
Көрәш иманга тиң — бермә-бер.
Иман белән тере син, Бәкер.

Акмәчеттә тукталыр жир тапмай,
Сусыз таш далада күр энә
Галәмгә ук булып күтәрелде,
Аһ, манара — даһи дивана!
Аптырама, Бәкер, күп мәкер.
Аерым чыккан жиргә бергә кер!

Акмәчеткә елышып, йорт бетердең,
Дүрт тарафтан ундүрт эт өрдә.
Гаиләңә манара, яшерми,
Су, ут, нан һәм иман китерде.
Син, караңгы төшкәч, өйгә кер.
Нинди яхшы кеше син, Бәкер.

1996

Казан — Бакчасарай — Истанбул*

(Жыр)

Кайсы яктан, кайсы тарафлардан
гөлбакчалар хуш ис бөркиләр?
Хуш ис бөркиләр.
Алтайлардан Әдрән дингезгәчә
жир тетрәтеп үтә төркиләр.

Кушымта:

Казан–Бакчасарай–Истанбул.
И-и-и,
Истә булмый диме, истә ул.

Алтайлардан Әдрән дингезгәчә
жир тетрәтеп үтә төркиләр.
Үтә төркиләр.
Жәйләүләрне бергә жәйлик диеп,
төркиләрем куллар селкиләр.

Кушымта.

Кул селки төркиләр тарихлардан,
күрешик дип уртак нигездә.
Мин бүгеннән юлга чыгар идем,
басылганмы давыл диңгездә?

Кушымта.

1996

Дудай маршы

Ир, дибез без, ир, дигәндә күкрибез: ул син — Жәүһәр!
Жир, дибез без, жир, дигәндә тетрибез: ул син — Жәүһәр!

Ук, дибез без, ук, дигәндә күрәбез: ул син — Жәүһәр!
Ут, дибез без, ут, дигәндә беләбез: ул син — Жәүһәр!

Таш син безнең, яшь син безнең, син һава безнең, Жәүһәр!
Баш син безнең, аш син безнең, син дәва безнең, Жәүһәр!

Син — үлемсез, синең кебек Жәүһәрләр мәңгә үлми.
Синең рухың ирек даулап чакыра, гүргә керми.

Безнең терәк, син — куш йөрәк — Алладан килгән бүләк.
Жимерелсен империя — шул безнең изге теләк.

1996

Телсез «Өтен» турында баллада

1

Сабый баланы кыйныйлар.
Ул, телсез, эзләп рәтен,
Аңлатмак була, мескенкәй:
— Өтен-өтен-теннәтен!..
Өтен-өтен-теннәтен!..

Исеме аның Ринат ла,
Тик гавам, тотып шартын,
Исеме белән зурламый,
Хурлый дип «Өтен-өтен».

2

Үзе кебек кәләш табып,
Бастылар яшьлек дәртен.
Никахына шаһит кылды:
— Өтен-өтен-теннәтен!..
Өтен-өтен-теннәтен!..

3

Кичә без янә күрештек —
Кырыкка житкән Өтен.
Ул елый мине кочаклап:
— Өтен-өтен-теннәтен!..
Өтен-өтен-теннәтен!..

Янында житкән улы бар,
Егерме яшьтә, бәлки.
— Өткәй шәп, —ди ул. — Тик телсез,
Шунысы гына жәлке...

Сьерчык карлары яуганда

Карлар ява, сьерчык карлары,
Кайтыр кошларымны кабул ит.
Быел кышын күп борчу китердем
Син гафу ит, жаным, гафу ит...

Карлар ява, соңгы карлар ява,
Алар кышның кайнар яше бит!
Шатландырам, диеп рәнжеттемме,
Син гафу ит, жаным, гафу ит...

Карлар ява, сьерчык карлары,
Алар ак розалар ише бит!
Пакълек күреп, жан тәүбәгә килә,
Син гафу ит, жаным, гафу ит...

1979

* * *

Буразнада идем. Өн ишеттем.
— Мин — сөюең, сине эзлимен.
— Ышанмыймын, — дидем, — шушы сүзне
Әйтсәң хәтта алга тезләнеп.

Нәрсә күрәм! Тезләнде сөюем! —
Пар канатлы керсез фәрештә.
Үкенеч тә булган бу очрашу,
Фәрештәдән алган дәрес тә.

— Мин ямьсезмен.
— Син матурдан матур!
— Мин жансызмын.
— Жаның булырмын!
— Мин гөнаһлы.
— Үзем ярлыкармын!
— Миңа — тәмуг...
— Үзем керермен!

— Сөям! — диде сөю. Сынамакка
«Сөймимен!» дип әйтеп өлгердем.
Аһ, түбәнлек! Минем ак фәрештәм
Буразнадан торып йөгерде.

Кеше, нигә соң син кеше генә?
Ник канатсыз мин, дип тилмерәм.
Боз-ялкында сөюемне көтеп,
Мин тәмугта бүген жир сөрәм.

1979

Песи баласы

Тирәкләрне аяу белми тарый
Сентябрьнең алтын аясы.
Яфрак аулуй! — Гүя тычкан аулуй
Метрикасыз песи баласы.

Алдана да... яшел күзләрендә
Чагылып китә яшькелт буранкай.
Йорт-жирең юк. Яшькелт бураннарда
Сөт бирсәләр, син эч, туганкай.

Өерелә яфрак... Сикерә ул!
Инде эләктердем дигәндә —
Оча яфрак... Шулай була кайчак
Хәтта наян песи белән дә.

1979

* * *

Очкын очты яшемнән —
Сөйдем шушы яшемдә.
Качып булмый мэхэббәттән,
Булмагандай яшеннән.

Мин киттем синнән, тыныч бул,
Йокымсыраган үзән.
Нәфрәтем белән бәхетсез,
Сөюем белән гүзәл.

Гади кеше түгел гашыйк,
Түгел ул катлаулы да —
Канатлы елмаялары,
Канатлы атлавы да.

Күкрәктә таулар кузгала.
Сөюем итте һушсыз:
Үзем — ялкында, сүзләрем
Чыгалар аңлаешсыз...

1980

Туган йорт тупсасында

Алсу иртә.
Кояш Кәркәлетауга
Алтын баржа сыман туктаган.
Сезгә кушуч алтын алып бирәм,
Үрелеп кенә туган тупсадан.

Чыклы салкын. Яланбаш. Яланөс.
Мин сабые һаман заманның.
Башта — кояш.
Билдән күлэгәсе
Без төзеп бетмәгән сарайның...

Әти-әни!
Миңа ничә йөз яшь?
Тавыш-тын юк. Гомер үтүгә
Ышанмыймын!
Бары тал чажлатып
Жиңгәчәй мал куа көтүгә...

...Бала чакның сизгер ызаннары!
Якасында үлеп ачлыкның
Кеше бакчасыннан баш чыкмады —
«Кишер буры» дигән дан чыкты...

«Аһ, аминсыз!»
Ә ничек витаминсыз?!
Жәй кишердә үзәк ныгыттым.
Көзен исә ит кундырдым,
Шартлап

Ачылган чагында ногытның,
Шуның өчен монда, шушы төштә,
Каеш белән мине ярдылар,
Ярган саен мин елыштым жиргә,
Жырлар шунда яфрак ярдылар!..
Ярдылар да, суынсын берәз дип,
Салкын базга мине яптылар,
Зәңгәр күздән тамган зәңгәр яшьләр
Зәңгәр ташлар булып каттылар
Һәм мәңгегә шунда яттылар!..

Базда шайтан атланырга итте.
Мин аны акылга утырттым.
Кишер бирәм, дидем, алданмады,
Шигырь язам диеп куркыттым.

Туган жирем! Мин бер шат тамырың,
Син — тәүте кат күлмәк киюем.
Син ышанма сиксән шагыйрең,
Төче булса сиңа сөюе.

Рәхмәт, жирем, мине жырчың иттең,
Айкап киләм шигъри яланны.
Бушка мактап, алтын биреп түгел,
Кыйнап кеше иттең балаңны!..

...Көтү кайта. Тоташалар таулар,
Үзәннәрне алып култыкка.
Мал каршылый халык. Урам тузган.
Урам тузан белән тутыккан.

Төн куера...
Ажаганнар уйный.
Игеннәрдә яшькелт шәүләсе.
Төн йокыда, өлгергән кыз сыман,
Буй житкерә арыш гәүдәсе...

1981

Яңгыр килә

Өреkkән ат өередәй, кешни күк тарафлары,
Камчылап атларның ялын тарый ут тарақлары.
Буталды дөнья!
Кайный ул яртылаш төсләр белән —
Зәңгәрне ашыйдыр кара, яшелне ашый көрән.
Сенгәнбез илаһи моңга, табигать гамьнәренә,
Без дә адәм баласы да — эш телдә, тәндә генә...
Исте жил! Жилгәрде көннең әлсерәгән ялкавын.
Үзара шыбырдап, яфрак тапты тормыш ялгавын.
Тамды яфракка бер тамчы, тамды ике, тамды мең,
Югалды юк-бар аһылдау — калды кодрәт,
калды моң!

1983

Нормандия—Неман

Бала чактан сиңа гашыйк булдым
Китабыңны тәү кат ачтым да, —
Чыланасым килә, Франция,
Койма яңгырларың астында.

Нормандия—Неман. Юлга төшкән томан.
Таралыр бу томан. Нормандия—Неман.

Сине сөюемнең чиге — сөю,
Телдән төшә — сыймый колачка.
Ут өстәк әле, Франция,
Яшәү дигән уртақ кояшка.

Нормандия–Неман. Кош жим алмый кулдан.
Кулларга ни булган, Нормандия–Неман?

Әгәр сине күрми китеп барсам,
Мәхрүм итмә соңгы теләктән,
Илемә һәм сиңа, Франция,
Чәчәк атармын мин йөрәктән.

Нормандия–Неман. Исән безнең иман.
Таралыр бу томан, Нормандия–Неман.

1983

Курортта очрашу

Яшелдән киенгәч дөнья,
Күпереп үскәч үлән,
Килдек без чит-ят якларга
Курортка хатын белән.

Күрәм, нәкъ пальмага охшап,
Бина күтәрмәсендә
Ак күлмәкле хатын тора
Неон өөрмәсендә.

Андый-мондый уй юк иде,
Тик күңел шайтан икән:
«Бүе бар, — димен, — сыны бар,
Бу чибәр кайдан икән?»

Бер эзләп тапкан алтының
Кайда да алтын икән:
Янына килсәм, чибәрем
Үземнең хатын икән.

1983

Язны көткәндә

Өяздә тал чүпрәсе әчи.
Кайры исе бәрә арьяктан.
Язны каршылыым дип көрткә баттым
Ана казлар салган сукмактан.

Боз каушый да башламаган әле,
Тетрәнмәгән, язга узмаган.
Кызыл тәпи казлар бии бозда —
Томшыклары хәтта кызарган.

Минем чирем бик куркыныч түгел,
Ә шулай да шактый ярыйсы, —
Язның иң беренче тал бөресен
Килде минем чәйнәп карыйсым...

Чүпрә килсә, камыры килмәгән —

Ник күренми һаман бөреләр?
Былыр киткән биләменнән кайтмый
Африкада мәллә йөриләр?

Ник ашыкмый әле быелгы яз?
Жаным сыкрый — нигә башланмый?
Ник бер бөрә азат яз хакына
Кургаш ташуларга ташланмый?

Кил инде, яз!
Камыт бауларыңны
Шартлатып өз дә чык тәртәдән!
«Ниятең хак» диеп, чегән кызы
Өйтте кичә ике мәртәбә.

Кил инде, яз! Актарылып кил син,
Тугарылып кил син, көттермә!
Вакытында яз кичермәгән яз —
Бу бит тормыш түгел, бу — төрмә!

Бәлки, безгә дигән яз ят ярны
Чәчәкләргә инде чигәдер?
Иртәлисем килә бу язларны,
Иркәлисем килә нигәдер...

1996

Шагыйрь коесы

Энә белән кое казыды ул,
Аркан сузып төште төбенә.
Төшмәс иде, тамган яше өстән
Көмеш чишмә булып күренә...

Юк, чишмә юк!
Типми иде чишмә!
Катламда моң әлегә тын тора.
Шагыйрь исә күзләрен йомган да
Чишмәгә дан жырлап утыра...

1981

Иген сабагы

Игеннәр агарып килә...
Сабак хәвефле уйда:
Урылмый, башаклы килеш
Каласы килә буйда.

Бөртеген капкорсак итеп
Туендырасы килә,
Таңның сары угызында
Көендырасы килә.

Чайкалып йоклый басулар,
Башаклар йөгерәләр.
Бөртекләр дә, сабыйлардай,
Йокыда өлгерәләр.

Сабак-ана башагына
Бишек жырлары жырлай.
«Мин дә йоклыйм!» — дигән булып

Ясалма итеп гырлый...

Бөртек хақына — ураза,
Аягөсте ач тора:
Намаздан төшми, тамырга
Көн-төн авыз ачтыра...

Дерт итә урак-теш, йомран
Тишектән сызгырса да;
Ураклы кош-корт очышта
Ярышлар уздырса да;

Дерт итә ураклы, кояш
Кызганмый кыздырса да;
Ураклы яшен сыздырып,
Жил-давыл туздырса да...
...Белалмый сабак: тере жан
Яшәеш чиратында
Урактан урылмый калмый
Мәхәббәт сиратында.

Чөйми-черетми, басуга
Урак кәргәнгә күрә,
Сабак үзе бөртек аша
Үлемсезлеккә керә.

Ул күрми, галәм күрә.

1996

Күләгәсез урман

Ат күзләре белән түшәлгән юл —
Без тормышка синнән башландык.
Ат яшьләре юган бу юл бүген
Ташсыз кабер сыман ташландык.

Аһ, Кралов! *
Балачак урманым!
Синнән өзеп алган балтырган,
Минем моңны акташ чарда чарлап,
Зәңгәр чарлактарга ** чаптырган!..

Аһ, Кралов!
Кара урман! Көндөз
Печән чабып, төндә ат чабып,
Палищик *** тан урлап, синнән генә
Шарт аудара идек матчалык.

Менә бүген куйныңда ауныйм дип
Кайткан идем — сине танымыйм!
Урманнарда шәрә колга калган,
Ниләр генә булды, жаныем?!

Яфракларың кая? Сайрар кошың?
Синме безнең жиләк келәте?
Корыган,
корыган имән
кочып жылыйм —
Урманнарда имән үләте!..

Агачларны колониаль сөю
Шундый дәһшәт белән, тәүбәсез

Көйдергән ки —
Мәңге тере урман
Үлгән — күлэгәсез, шәүләсез!

Буш кәүсәләр бозык кавем сыман
«Туй чапмыйлар, бала тапмыйлар».
Очкычлардан агу сибеп, урман
Шәүләсенә кадәр саттылар!..

Исәр кәүсәләрдән исәрләнеп,
Саташам, аһ, үземә кул салам! —
Кайтар, урыс, кара урманымның
Кара шәүләләрен булса да!..

Ходайга ялварган әсирләрдәй,
Буш ботактан күкне шакарып,
Ат күздәй шартлап чыгып урман
Ава —
Куя галәм чайкалып.

...Чираттагы имән гөрселдәгеч,
Киселде иң актык өметләр.
Бер пычкысыз урманнар аудары
Тамыр кырыскасы — термитлар...

1997

* * *

Фәүзия Бәйрәмовага

Урам аша — ике эмигрант,
Туган жирдә, Татарстанда,
Буран аша —
Гүя чит илләрдән
Хәлең беләм коштан, дустан да...

Кызыл чүпрәкле бау — безнең чик бу.
Аучы халкы, тотып колгалар,
Һәр куакның эчен савып, имеш,
Безне түгел — бүре сугалар...

Урамнарда ялгыз чыкма, дисең.
Үзең белән ал бер сак, дисең.
Саксыз йөрм: беләм, догаң белән
Барыбызны, сеңлем, саклайсың.

Бер камышның ике буыныдай,
Бер туй, бер буй, бер үк уйдан без —
Жиргә сәләт булып туган өчен
Алдан һәлак булып куйган без...

Аягүрә килеш чери кеше.
Кояшы да әллә нишләде:
Синнән ялкын алып янды, янды —
Кеше арасына төшмәде...

Синең тәрәзәңә карап яшим —
Анда ләйсән ява яшенләп.
Яшен күзен ачтым, шунда мәллә
Безнең татар серен яшергән?

Яшен күзе күзәтү астында
Яше белән тозлы кан ялый.
Үзәгендә яшь кенә Абыстай
Энже энә белән жан ямый...

...Урам аша — ике эмигрант,
Туган жирдә, Татарстанда,
Буран аша —
Гүя чит илләрдән
Хәлең беләм коштан, дустан да...

1997

Сабантуй Сарыгы

Эссе. Бөркү. Сабантуй кояшы
Котырыпмы бүген котыра:
Жирный райбашаклар уртасында
Арык
Илбашы да эреп утыра.

Бер як читтә жиңүчегә махсус
Симертелгән сарык тәкәсе, —
Бораумөгез, гүя бу тамаша
Мәгънәсенә алтын тәңкәсе! —
Иртәдән үк казыкка бәйләнеп,
Көеп мәхрүм су вә азыктан,
Ычкынырга уйлап та карамый
Үзен әсир тоткан казыктан,
Күзе тонып, урынында оеп,
Кымшангалаштыра, таптана,
Май ярысы бөргән бәбәгеннән
Эреп, жиргә тып-тып май тама...

Кайчан бетәр: гарык булды Сарык.
Халык арды бушны кичереп.
Хөкемдарлар нәрсә? —
Көрәшчеләр
Бу мәйданга чыга исереп.
Һәм менә — ниһаять! — ачыкланды
Алколоид очкан «мунчада»:
«Арча жиңгән! — Ур-ра-а-а! — Кукмарага
Астан аяк чалып булса да...»

Кинәт Сарык күккә ашты. Кемдер
Йолдызлыкны гүя актарды.
Гүя бүре, теш белән шакарып,
Жилкәсенә аны аткарды.
Йолдызлыкта күзен йомды Сарык.
Жир кул чапты — «һәйкәл салдылар».
Пычак — ялт-йолт — гүя жиңүченә
Жилкәсенә менгәч чалдылар...

* * *

...Дистә еллар үткәч, тарих кушып,
Бу Галәмгә күчкән Сарыкның
Күзен ачып карап булган булса,
Карашында
Мескен халыкның —
Райбашакларының кочагыннан
Ничек ат кочарга өйрәтеп,

Атсыз калган Илбашыбызның да
Калкыр иде сәер сурәте...

1999

Балачак хатирәсе

Тымызык яшел яңгырның
Терекөмеш тамчылары
Сикерешеп бии туфракта,
Кисә ут камчылары.
Без исә лапас астында,
Паласта, чыланмыйча,
Такмак әйтәбез*, суганны
Авыздан чыгармыйча:
— Әпи-па-па, пи-па-па,
Маһи әби йон ката!..

Их, сөтгәй жылы яңгырның
Яшькелт матурлыклары!
Балачак уеннарының
Кечкенә зурлыклары!
Риф, Камиле, Зыясы,
Вәкиле, Минзаясы,
Хәмдия, Гадәниясе,
Рәмзия, Хәниясе:
— Әпи-па-па, пи-па-па,
Маһи әби йон ката!..
Кайдадыр көйри калалар,
Авыллар көлдә бары, —
Без исә үткән сугышның
Атасыз балалары, —
Лапаста, яңгыр астында,
Паласта, суган кабып,
Әйтәбез такмак, очсызлы
Такмакта хикмәт табып:
— Әпи-па-па, пи-па-па,
Маһи әби йон ката!..

1982–1999

Сәйдәш*

(Жыр)

Сандугачлар сайрый тугайда:
Сәйдәш, син кайда? Сәйдәш, син кайда?

Тынып кала елга агышы,
Ишетелә Сәйдәш тавышы:
Әле сезне уйлап, жыям илләр буйлап
Татар моңын, татар сагышын.

Тургайлар өзлегә басуда:
Кайда ул моң, Сәйдәш, моң кайда?

Жилләр тынсыз кала үрләрдә,
Сәйдәш жырлый туган түрләрдә:
Татар моңы дигән үлемсез моң
Чишмәләрдә, туган жирләрдә,
Туган илдә, туган телләрдә...

2000

Кәркәледә, көзнең соңгы көннәрендә

Көн караңгы. Ут аласы килә.
Яктылыкны гүя чат тоткан:
Дөм караңгы булган булыр иде,
Ярый, жирдән кырпак яктырткан.

Кем бакчада чүп, сабак яндыра,
Басулардан килә гөрелте.
Трактор артыннан ак кырпактан
Көмешләнеп калган сөренте.

Кәркәлегә каз өмәсе килә!
Симез казлар тыгыз жил сибеп, —
Таудан очып төшеп гөрселдиләр,
Бүксәләре белән жир сөрөп...

Тыелалмый йөгрөп баралар да,
«Гаң-гаң»галап, һава соскылап,
Жыелыша, кырпакта тәпиләрдән
Челтәр дә генә челтәр эз кала...

Карт өянке оеп бу казларның
Каңгылдашып кайткан моңына,
Кырпак көмешен коя
Тәүге суык
Тундырган сукмакка тын гына...

...Карт өянке ул — мин. «Сине сөям»
Дигән хәбәрәңне алгач та,
Сине көтә-көтә әйләнгәнмен
Өянке дигән моңсу агачка...

2001

Ялвару

И бөек татар әдәбе,
Гасырлар исән жилеп,
Кол Галиләрдән башланып,
Туктадың миңа килеп.

Шашкан караштан ут чәчеп,
Төшеп ташкын хисләргә,
Аласың миннән сораулар:
Йә әйт, безгә нишләргә?

И бөек татар әдәбе,
Имгәнми бер яуда да,
Кушучлап йолдызлар атам
Иң соңгы олаулардан.

И бөек татар әдәбе,
Теләсәң, мине күмер
Ит тә бир син милләтемә
Үлемсез дигән гомер.

2004

Авылдан чыкканда

Ай астында атсыз үстем. Шуңа
Ат кадерен яшыли аңладым.
Ат күзенә сызылып кергән үргә
Утырып кына менә алмадым.

Бөреләр дә энә яфрак ярып,
Күккә яшел терәү териләр.
Безнең күздән чәчрәп чыккан яшыләр
Йолдыз булып очып йөриләр.

Ат күзедәй саф яшь белән тулган
Чокрын чыккан чакта авылның,
Аттан төшөп, йөктән артта, үрдә
Үз йолдызларыма абындым...

Бу йолдызлар, ат куган жайдактай,
Бер-берсен камчылап куалар.
Ай да керле икән!
Жиң сызганып,
Камзулын салдырып юалар!..

Йолдыз юган алтын камзулларда
Галәм иңләгән Ай — вәхи бу!..
Туган ягым, аһым, — бер тузаның! —
Күрешмәсәк, йә, хуш, бәхил бул!..

Аһ, Кәркәлем! Синен һәр йолдызың
Якты сагыш белән каюлы.
«Кайтырмы?» дип кара буразнада
Солдат аелыдай Ай елый..
Болар монда минсез ничек яшәр?
Зәгыйфь булмасмы уй-буйлары?
Инде тагын... — инде ничәнче кат! —
Минсез үтәр сабан туйлары...

Без киткәндә биксез булган йортлар
Инде ярты гасыр бикләләр.
Таш астыннан ачкыч табып, безне
Ачар затлар
Туганнармы? Туса — нишлиләр?

Әлифне тик үлемсез хәрәкә
Аваз итсә айдай сапланып,
Мин кайтырмын
Жәяү чыккан йортка,
Гарәп акбүзенә атланып...

2000–2004

Бәләбәй калкулыгында

Шагыйрь Әдхәт Синугыл истәлегенә

Миллионнар хакына
Милләт диеп янды.
Кабрендә ташсыз да —
Берьялгызы калды.

Ул Тукай нәселеннән,

Ятим шагыйрь иде.
Залимне чаяндай
Чажлап чагар иде...

Инде Куганакта,
Борынгы зиратта
Ята минем дустым —
Бармый анда хат та.

Моннан ерак түгел
Минем Кәркәлем дә.
Яшәп яткан булам,
Теремен әлегә.

Мин дә, бәлки, шунда,
Бәләбәй калкуында,
Жирләнермен, димен,
Өзем алкымында.

Әгәр шул бәхетне
Итсә Ходай насыйп,
Ятарбыз без икәү
Шигырьләр алмашып...
Ике ятим шагыйрь,
Ике яхшы кеше.
Бу жир җиләкләре,
Ике алма төше.

Ыңгырашырлар сулар,
Ыңгырашыр бу жир.
Чыгармы дип бездән
Тагын бер чын шагыйрь.

2004

Беренче кар алдыннан

Лычкылдап ята басулар,
Оеп утыра урман.
Талкынган ак сүстәй үтә
Томан артыннан томан.

Агачлар шәрә. Яфраклар,
Өзелеп төшеп кыллардан,
Үлгәннәр бергә түшәлеп —
Акларда, кызылларда.

Чишмәләр акрын агалар —
Көмештән куерганнар.
Гүя карларга үзләрен
Капларга боерганнар.

Менә-менә кар төшәрдәй,
Төшмәсә, менә хәзер,
Яфракларны кардан каплап
Ятарга үзем әзер.

2005

Көз

Көн сүрэн. Кар, кара яңгыр,
Навалар асылынган.
Сыерлар гөпелдәп кайта
Чөгендер басуыннан.

Яшел ужымнар өстендә
Кар уйдыклары ята.
Туймас тамак сөтбикәләр
Ужымга тагын тарта...

Сары май йомарлагыдай
Салам эскертләре дә
Рәт-рәт булып йөзеп йөри
Кара жир өсләрендә.

Тынычлап калган басулар
Келәткә кергәч уңыш,
Киерелеп, кышкы йокыга
Күңелне били тыныч.

Авыллар торып калганнар
Сөргән жир эчләрендә.
Каңгылдап казлар кычкыра
Ямансу кичләрендә.

Өлегә кара һаваны
Тор-рыйклап, энә, кара,
Тырный-тырный, торналарның
Ыргагы очып бара...

...Соргылт төс ничек басса да,
Изсә дә баткак вә ләм,
Барыбер якты бу дөнья,
Барыбер нурлы галәм.

2001

Мадьяр көйләренә

*Зөлфия кызыма беренче баласы — оныгым
Айдар тууы уңаеннан*

Чәең суынмасын, бала,
Яңартып тор аны, кара.

Пышшималки, пышшимала*,
Чәең суынмасын, бала.

Син тауларга кара, бала,
Тау да үзенә юл сала.

Пышшималки, пышшимала,
Син тауларга кара, бала.

Жирдә иң бөек сурәтче
Кем ул? Белсәң, бала, әйтче!

Ана! Димәк, син ул, бала,
Балаңнан галәм нур ала!

Пышшималки, пышшимала,
Балаңнан галәм нур ала!..

2000

Әнкәм каберендә*

(Романс)

И газиз әнкәм, ул синең гәлсәрдәй күз яшьләрең
Нур чәчә күкләрдән, гүя ак йолдыз тәлгәшләре.

Хәтта фажигаи яшен нур сипкәч төнгә карап,
Биргәнсең мине дөньяга энә күзендә сайлап.

Кайчак бу моңсыз тормышта мин өшим, бозга калам;
Ятсам кабрәңә, и анам, кузыңда кайныйм, янам!

Тыңлыйм кабрәңне... Ишетәм: бүген һәм киләчәктә
Жир йөрәге сіндә тибә һәм мәңге тибәчәк тә.

2001

Алла бәндәсе

*Авылдашым мөгаллим
Азат Хәмидуллинга*

Юл бус көнбагышыдай, —
Чәчкәсе тузан гына! —
Кул күтәрәп юлдаш көтәм,
Ә гомер —
Узган гына...

Өйттеләр сине килә дип.
Мин әйттем: Азат килеш,
Ул килми калмас, азат зат,
Азат килергә тиеш!..

Киләсең, Алла бәндәсе!
Өязе ташлыкларында
Башаклар ыңгыраштылар
Тулгак тансыкларында.

Туды бөртекләр елашып,
Эре, ак, чиста, шатлар,
Гүя юынып, елгadan
Йолдызга шигъри атлар
Сикерде, гүя нур чәчеп,
Чакматаш күзләренә
Тулдылар шыплап йолдызлар
Өязе үзәнәнә.

Хәлсез ауган буш башаклар
Чак кына кыбырдыйлар.
Йөкләрдә, бүрәнәләрдәй,
Йолдызлар шыгырдыйлар.
Мин әйттем: әгәр бу килү
Булса да чиксез газап,
Азат барыбер килер ул,
Юлына маяк кадап.

Мин үзем үлеп канәгать
Эшләгән эшем белән.
Киләмен Өязем буйлап
Яраткан кешем белән.

Бер бүләк тә кирәк түгел,

Мин үзем сезгә бүләк.
Ходайдан килгән бүләкне
Бетерерменме түләп?

2001

Иске Кармәттә Хәсән Туфан музееңда

«Президиуму Верховного Совета СССР.

Я обвиняюсь в основном в сочувствии к японским самураям...

Прошу Вас, как одного из лучших сыновей великого народа, направить меня на самый кровопролитный участок войны, дать мне поручение, требующее неминуемой смерти, одевшись в гранаты, броситься под военную машину самураев, направиться в торпеде рулевым в сердце вражеского корабля и взорваться или дать подобное целесообразное поручение, чтобы спасти жизнь многих.

11 августа 1945 года. Хасан Туфан, поэт».

Дивардагы язудан

Мин һәйбәт улың түгелме,
Кодрәтле империям?!
Төрмәңнән тәхтең алдында
Чал башкаемны иям.

Мин һәйбәт улың түгелме,
И шанлы империям?!
Төрмәңнән тугрыдан тугры
Колыңны күрчә, диям.

Миңа ат калдырмасаң да,
Атың буласым килә.
Миңа хат яздырмасаң да,
Хатың буласым килә.

Сиңа булган мәхәббәтем
Жан читлегемдә көйри.
Синең өчен эзер үземә
Ясарга харакири.

Арык гәүдәмне ук итеп
Кордырт та син пушкага,
Аттыр мине көнчыгышка —
Самурай-япошкага.

Ясат миннән самурайны
Издерә торган бәләк.
Илдәшләр гомерен саклап,
Мин генә булыым һәлак.

Бәйләп гәүдәмә тоташтан
Гранат бәйләм-бәйләм,
Шартлатым самурайларның
Иң куе жирен сайлап.

Торпеда рулевоенда —
Мина булып мин аңа —
Шартлатып дошман корабын
Күрсәтимче дөньяга!..

...Музеең күргән сәгатәтә
Диссидент остазымның
Күз яшемдә буылып укыйм
Диварда хат язуын.
Туфанча нечкә киная,
Туфанча яшерен сабыр.
Бу хатка утыз елдан соң
Орденлы* булган шагыйрь.

Бу хат күзгә күренмиме?
Түгелме берәр ялгыш?
Ялгыш түгел. Хак. Татар — хак.
Хак безнең шундый язмыш.

2002

Татарстан

Гомер буге айталмыйча йөргән
Өйтер сүзем айтәм, дусларым:
Жирдә,
күктә,
суда,
утта
һәм дә
Кояшта бар Татарстаным!

Яула, даула, шаула син, дип түгел,
Аңла син, дип айтәм, дошманым:
Син күтәргән кашыктагы аштан
Күтәрелә Татарстаным.

Көтеп-көтеп көтек булганнан соң,
Бик ваклана биреп китмәгез.
Биш гасыр бил бөгеп бетмәгәндә —
Бүген, бил турайткач, бетмәбез!..

Куштан түгел, сирәк язмыш кушкан
Каһарман жыр, гайрәт дастаным —
Иген арасынан шат елмайган
Нәфисәм син,
Татарстаным!

2004

Мәккәгә якынлашкан кичтә

Мәккәгә житеп киләбез,
Мин бүген йоклый алмам.
Бердәнбер итеп яраттың,
Бердәнбер Раббым-Аллам.

Үркәчле таулар тезмәсе,
Дөя кәрваннарыдай,
Мәккәдән зәмзәм суларын
Ташый күз алларымда.

Көчәя бер тойгы миндә,
Көчәя дөньякүләм.
Мин Мәккәдә туып-үсеп,
Өемә кайтып киләм.

2005

Пәйгамбәребез каберендә

Басып торсам да тик бүген
Синең нурлы каберендә,
Яшисең син каберендә берлә
Мәңге минем бәгъремдә.

Кабереннән чыккан нур илә

Кальбемдә рух яңартам.
Яңартам да, яңгыратып,
Өммәтемә таратам.

2005

Нишләп?

Мин энже чүпләүче булдым,
Инде үлэргә эзер.
Инде эзер, үлэм хэзер,
Алмыйча бер тиен эжер.

Ничекләр шулай була ул,
Тел тешләп, эшләп-эшләп,
Көн вә төнен энже чүпләп,
Ач булдым икән нишләп?

Менә әле әрәмәлектә
Юа жыйдым да күпләп,
Туйдырам тамак, жыр сузам,
Моңны сүз белән жөпләп:

«Һе-һе-һей!
Кайчакта патшалар миннән
Энже жыйдырса көчләп,
Патша да юк, ил таркалды,
Мин исән икән нишләп?
Һе-һе-һей!
Кая булдылар икән, дим,
Минем жыйган энжеләр?
Энже миндә дип, ач килеш
Ашый мине көнчеләр,
Һе-һе-һей!»

2006

Наилә апага хатлар

Беренче хат

Наилә апа!
Мин авылда әле.
Төне булды бүген караңгы.
Көтмәгәндә сезнең йорт нигезен
Шахтер сыман «чोकып» карадым...

Болай, димәк:
Күзгә төртсәләр дә
Күренмәс бу көрән-карада
Лачтыр-лочтыр көзгә пычрак eryl
Килгән чакта, кайсы арада
Мин адаштым? Сулга атлыйм — чокыр,
Уңга атлыйм — кемнең коймасы?
Житмәсә, жил!.. Туры китәр идең,
Алда уты да юк, ичмасам!..

Күзем йомам... Тукта, кемнәр елый?
Нинди нигез, ниткән терәкләр
Ыңгыраша, тәрәз капкачыдай,
Жилдә үкси, калып үлөттән,
Инри йорт-жир, койма-келәтләр.
Сез булып... Сызланып һавада
Лепер-лепер, аннан чаштыр-чоштыр,

Шыбыр-шыбыр, аннан дөбөр-дөбөр
Килеп, буталышып янадан,
«Коткар!» диеп шаулуй тирәкләр!
Аһ, тирәкләр — ярсу йөрәкләр!..

Маңгай ярып, чабам шул тарафка.
Аһ, тирәкләр, сез бик кирәкләр!
Сугылып туктыйм. Капшыйм. Тирәк. Кочам.
Аһ, тирәкләр, сез бик зирәкләр!..
Йөрәгемне куеп, ихлас белән
Үзәккәен тыңлыйм кәүсәнен:
Азат әсирләре жырлый иде
Сәвит иле дигән кәнсәнен!..

Көмеш аһәңенә аерып алып,
Кәүсәдәге барлык аһәңнән,
Тальян уйнап, мин шахтадан мендем,
Жир йөзөндә иде жәһәннәм!..

Бер буынсыз калып караңгыда,
Кулы да бәйләнгән әсирдәй,
Гүя тирәк түгел, терәк эзләп,
Тәмам хәлдән тасеп, бәлжәрәп,
Егылып китмим диеп колач жәйгәч,
Аңламадым, нигә каушадым?
«Исәннәрме?!» диеп кулым сузып,
Кәүсәдән кәүсәне капшадым...
Менә Рәшит абый... Тирәкне һәр
Туганына атап утырткан.
Уналтыда, үз йортыннан качып,
Ватан сугышына юл тоткан...

Ә монысы Әптерәй тирәге.
Жырчы, эшчән иде шулчаклы.
Кызык өчен генә мактаныр да,
Юри эре ярыр борчакны...

Бу тирәк — син, Наилә апа... Әгәр
Син жыр сузсаң, синең тавыштан
Салават күпере күтәрелә иде
«Кыргыз юлы»ндагы арыштан...

Монысы — Сәбилә... Бу — Заһирә инде...
Түзем бетеп качты Ташкингә.
Ә бу — Наил... Кәнүшнәйдә яшәп,
Баш үсүдән үлдә, мескенкәй...

Алты тирәк — бер рәт исән тирәк!..
Колачка чак сыяр тирәкләр.
Һәр кәүсәне арым кочып чыккач,
Көч кергәндәй булды беләккә...

Суык жилдә, көзгә кара бозда,
Яланаяк, авыл очыннан
Килеп өшегәннәрдер...
Ничек жылытыйм?
Ни ашатым кайнар учымнан?

Көтмәгәндә балачакка кайтып,
Зиһенемнән, ахры, ычкындым,
Караңгыда, шашып: «Сез өйгә ник
һаман кермисез?!» — дип кычкырдым...

Тирэк — сирэк, зирэк, бик тә кирэк
Кардәшләрем мине аңлады.
Яфраклары белән күк куптарып,
Бертавыштан жилдә шаулады:

— Өтибез безнең урман саклый,
Безне саклай алмый, карагыз:
«Күзгә күренмәгез!» — диеп, безне
Тышка куды үги анабыз.
Өшегәндә без кочаклашабыз,
Гүя таркатылмас көлтәбез.
Яшел чирәм чыккач, жылы жиргә
Басар өчен язны көтәбез...

...Йөрәгемне куеп, ихлас белән
Үзәккәен тыңлыйм кәүсәнең:
Туганнарым җырлый кар базында
Совет иле дигән кәнсәнең!..
Наилә апа!
Авылдагы көннәр
Бик тиз үттеләр дә киттеләр.
Бу тирәкләр жанны өттеләр дә,
Тагын бер кат шагыйрь иттеләр...

1979

Икенче хат

Наилә апа!
Сиңа менә тагын
Хат язмакчы булдым авылдан.
Сездә, Мамадышта, хәлләр ничек?
Бездә халык ару савылган.

Авил — сәрхуш. Кичә җырлап эчеп,
Манарасын кискән алкашлар,
Бүген җырламыйча, яшрен эчеп,
Ишан-хажи булып маташа...

Рәсәй! Үги ана! Татарыма
Рәхмәт әле исән калуга.
Урыс корабында айнып булмый,
Косык белән тулган палуба.

Галләм ялга кайткан. Балалары
Кәбестә суыдай тоныклар.
Маржасы кайтмаган. Нурмый картка
Тик урысча мөгри оныклар.

Нишлим? Үкенечле яшәтән тыгылып,
Өерелтеп кочтым аларны.
«Катнаш» мәхәббәтнең мәхәббәтсез
Булуын татар берчак аңлармы?
Аңлармы?! Аңлармы?! Аңлармы?!

Аңламаса — хана!
Бу кол татар,
Котылып урыс таккан холыктан,
Үзен генә түгел, урысны да
Коткарырга тиеш коллыктан!..

Наилә апа!
Монда, жаный, буран.
Көрт яу булып таудан сикергән.
Өянкеләр билдән кар эчендә,
Он тузгытып тарта тегермән.

Хәлим жизни быел да карларны
Фанер көрәк белән көриме?
Мәскәүский Татарстан һаман
Сиртмәле үкчәдә бииме?

Син һаман да, суы тәмле диеп
(Өйтмәсеннәр «Чәе пешмәгән!»),
Көянтәңне элөп төшәсеңме
Нократ буендагы чишмәгә?

Синә тагын нәрсә языйм икән?
Бер хәбәр бар — алма авырга.
Башкайларны ташка орып булмый,
Сабыр булуйк, булуйк сабырлар...

Урыныгызга колхоз йорт бетергән,
Өр-яңа хужалар күчкәннәр.
Беренче эш итеп, сезнең теге...
Теге тирәкләрне кискәннәр!..
Якты көндә бер буынсыз калып,
Күзләре бәйләнгән әсирдәй,
Гүя тирәк түгел, йөрәк эзләп,
Тәмам хәлдән ташап, бөлжәрәп,
Тирән көртне ерып эчкә үттем,
Жанда моң мәхшәре кичереп,
Кар иснәдем бөрә исләреннән,
Кар да гүя иде исерек.
Егылып китмим диеп колач жәйгәч,
Ник какшадым, нидән каушадым?
«Исәннәрме?» диеп, көрт эчендә
Төпсәдән төпсәне капшадым...

Туңган бармакларда бушлык жырлый,
Юк, эләкми иде төпсәләр,
Төпсәләрне төпләгәннәр икән,
Калдырмыйча хәтта жепсәләр...

Наилә апа!
Синең аһәңеңне
Аерып алып барлык аһәннән,
Хәтер эзләп, мин шахтадан мендем,
Кулда — тальян, жирдә — жәһәннәм!..

Мин яңадан балачакка кайтып,
Зиһенемнән, ахры, ычкындым, —
Тешемдә кар чәйнәп: «Сез өйгә ник
Һаман кермисез?» — дип кычкырдым...

Тирәк — сирәк, зирәк, бик тә кирәк
Туганнарым мине аңлады,
Бертавыштан ак карларда кайнап,
Галәмне куптарып шаулады:

«Гомер буге тышта сүс талкыдык,
Сүстән әверелдек талкышка.
Талкышыбыз күктә балкыш булды,

Үзөбөз әйләндөк аккошка...»

Наилә апа!
Яңа йортка күчкән
Егет яхшы — Фәиз малае.
— Абый, — ди ул, күзен челт-челт йомып, —
Язлар житсен, житсен май ае,
Очтан очка тирәкләр утыртам,
Бу бакчаны сөрәм-кистерәм
Яңабаштан... Габдрахман* картка
Атап монда гөлләр үстерәм...

Шулай булсын иде! Тизрәк кенә
Житә күрсен иде май ае.
Бу нигездә матур гаилә корып,
Яши күрсен Фәиз малае...

Наилә апа!
Тагын шунысы кызык:
Китапсыз хезмәттә алжыган
Фәиз малаеның күзләрендә
Күрмәдем мин һичбер фажига...

Аның өчен бу барыбер иде.
Рәшит тирәкләре — нәрсә ул?
Имеш, искеләрдән арына да,
Өр-яңасын үзе чәчә ул...

Ул башлаган яңарышта иман
Булган булса, бәлки, күпердә
Арбасыннан төшөп калмас иде
Хәтер,
Буш мичкәдәй дөбердәп...

Наилә апа!
Бездә, жанный, буран.
Көрт яу булып таудан сикергән.
Өянкеләр билдән кар эчендә,
Он тузгытып тарта тегермән...

1991

Өченче хат

Наилә апа!
Ник яратам сине,
Охшаганга мәллә әнигә?
Нигә әле Кырым ярыннан да
Хат язмаска сиңа? Ә нигә?
Житмәсә, охшагач әнигә?!

Исеңдәме, кичен казлар таудан
Башак урып, басу сыеклап,
Сары айны томшык кашыгына
Төяп төшә иде кыеклап?

Исеңдәме, Өязе сулары
Чуерташта чәчрәп, чәчеләп,
Ихахайлап ага иде, сиңең
Божраланып аккан чәч кебек?

Үпкәләмә миңа, без сау чакта
Сирәк килә диеп бу нигә?

Нишлим, утырып янам!
Бар татарга
Берәү генә бит мин әлегә!..

Ут йотасың тап булмасын диеп,
Пычагына берәр гыйлләтнең.
Ни булса да эзер: егылырмын
Кайнар кочагына милләтнең...

Мин итекле идем... Чабатада
Сөзеп көзгәң яңгыр тутыгын,
Әрним: милләтемнең йөрәгеннән
Ямап өлгералмыйм ертыгын...

Нәселемнән беркемне танымыйм,
Кемне күрсәм, калам гажәпкә:
Харап булдык бар малны юк итеп,
Хәерчегә кердек әжәткә...

Исеңдәме, бермәл таптык диеп
Мендәрле Кулында шәп уйдык,
Жиләк түгел, агулы гөмбәгә —
Чит кавемгә таеп егылдык?

Наилә апа! Ник яратам сине,
Охшагангамы син әнигә?
Син әйт,
Нигә көмеш солыларның
Күлөгәсе юеш? Әйт, нигә?
Охшагангамы син әнигә?

1996

Эчтәлек

Яна-яна ижат итә. *Р. Фәйзуллин*

«Яшьлегем хатирәсе» гөлләмәсеннән

Кереш сүз
Туган жиремә
Туганнар каберлегендә
Жылы икмәк-жирем
Кояш көнчыгыштан китек чыкмасы
Тальян моңы
Кил бире, күз алмам!
Язгы яңгыр
Иркәлә, бәгърем...
Әманәт
Колмак жыя кызлар
«Тарих кирәк кешесен...»
Гади күренеш
Бу күзләрне кайда күрдем соң мин?
Үзем турында
Сезгә
Баймак
Тубин жыры
Курай
Атлар көткәндә
Иртән талга көмеш урала...
Тыйнаклык
Авыл картлары
Сибай
Ян!
Житлегү
Өстә минем йөрәк кылын...
Кайтучы нотыгы
Кышкы фантазия
Динис Исламов истәлегенә
Килеп чыгар идең...
Күз сирпесә...

«Мендәрле Кул» чишмәсенә мөрәжәгать
Финдлей
«Арыш ерып кайткан чакта...»
Тәрәз төбөндә төн бусе...
«Күкләргә карыймын...»
Каз йолкыйлар кызлар
«Адаштыра торган төн иде ул...»
Чыны-шяруы бергә.....

«Сезне юксынам» гөлләмәсеннән

Илсәяр кызым белән сөйләшү
Кайсыгызны юатыйм?
Мәхәббәтем турында монолог
«Өле яктырып бетмәгән...»
Кавказ
Өзелгән кыл
Татырлы сулар
«Заман, минем белән ни кыласың?...»
Биштау белән хушлашу
Кафтау язы
Өязе
Миләш
Кичке жайдак
Кайту
Талант турында баллада
Хәтерләү
Алтын тәңкә жыры
«Йолдызларда сәгать ничә икән?...»
Басуда
Шигырьгә үтенеч
Оныгылган сүз турында баллада
Авылдашым Зәбир дустаныма
Төнге авыл

«Яңарыш чорында» гөлләмәсеннән

Татар китабы
Татарлар, берләшегез!
«Адаштым таныш урында...»
«Вулкан төбөндә, тетрәнеп...»
«Казыймын кызгылт томаннар...»
Трибунадагы телсез
Энже турында баллада
Халык Бабасының теле
Нурлылар жыры
«Түгәрәк Имән» төбөндә
Кеше эзләп киләм...
Ике елга тамагында
Ут
Укучыма үзем турында
Язгы нурлар
Без исән!
Егъла, татар!
Балалар бакчасы
Хәсән Туфанга
Суфиян бабай бәете
Сагыш
Азнакайдан үтеп барышлый
Автобуста
Кабанда давыл
Шагыйрь Кәрам Бакиров
«Сине эзим. Беләм, якындасың...»
Заман башында
Бөреләр
Кырым. Таң ата. Беренче күрешү
Дингез ярында кызына
Кырым
Айлы манара турында баллада
Казан–Бакчасарай–Истанбул
Дудай маршы
Телсез «Өтен» турында баллада
«Төрле еллар — серле жырлар» гөлләмәсеннән

Сыерчык карлары яуганда
 «Буразнада идем. Өн ишеттем...»
 Песи баласы
 «Очкын очты яшемнән...»
 Туган йорт тупчасында
 Яңгыр килә
 Нормандия–Неман
 Курортта очрашу
 Язны көткәндә
 Шагыйрь коесы
 Иген сабагы
 Күлэгәсез урман
 «Урам аша — ике эмигрант...»
 Сабантуй Сарыгы
 «...Дистә еллар үткәч...»
 Балачак хатирәсе
 Сәйдәш
 Кәркәледә, көзнәң соңгы көннәрендә
 Ялвару
 Авылдан чыкканда
 Бәләбәй калкулыгында
 Беренче кар алдыннан
 Көз
 Мадьяр көйләренә
 Өнкәм каберендә
 Алла бәндәсе
 Иске Кармәттә Хәсән Туфан музееңда
 Татарстан
 Мәккәгә якынлашкан кичтә
 Пәйгамбәребез каберендә
 Нишләп?
 Наилә апага хатлар

Литературно-художественное издание

Халим Айдар
 (Халимов Борис Назметдинович)

Девушки на сборе хмеля

Казань. Татарское книжное издательство. 2008

На татарском языке

Әдәби-нәфис басма

Халим Айдар
 (Халимов Борис Нәжметдин улы)

Колмак жыя кызлар

Мөхәррире *И.Г.Ногманов*. Рәссамы һәм бизәлеш мөхәррире *Р.Х.Хәсәнишин*. Техник мөхәррире һәм компьютерда биткә салучысы *Ф.Р.Гыйсмәтуллина*. Корректоры *Г.М.Хәбибуллина*. Оригинал-макеттан басарга кул куелды 6.08.2008. Форматы 70×108^{1/32}. Шартлы басма табагы 9,10. Шартлы буяу-оттиск 9,45. Нәшер-хисап табагы 6,55. Тиражы 2000 экз. Заказ Т-891. Татарстан китап нәшрияты ДУП. 420111. Казан, Бауман урамы, 19. <http://tatkniga.ru> e-mail: tki@tatkniga.ru. Оригинал-макет Jahat™ программалар пакеты ярдәмендә әзерләнде. «Идел-Пресс» полиграфия-

нәшрият комплексы ААЖ. 420066. Казан, Декабристлар урамы, 2.